

Särbegåvade barn och skola – i föräldraperspektiv

Jenna Nordlund

Magisteravhandling i pedagogik

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier

Åbo Akademi

Vasa, 2023

Abstrakt

Författare Jenna Nordlund	Årtal 2023
Arbetets titel Särbegåvade barn och skola – i föräldraperspektiv	
Opublicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	Sidantal (tot.) 70 (80)
Referat <p>Det övergripande syftet med denna avhandling är att lyfta fram begreppet särbegåvning inom ramen för grundläggande utbildning, ur ett föräldraperspektiv. Utgående från syftet har tre forskningsfrågor utformats:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hur definieras särskild begåvning i tidigare forskning och litteratur? 2. Hur identifieras särskild begåvning i skolpraktiken? 3. Hur upplever föräldrar till särbegåvade barn barnets situation i olika sammanhang, särskilt i skolan? <p>De två första forskningsfrågorna har besvarats teoretiskt med hjälp av tidigare litteratur och forskning och utgör grund för den tredje och huvudsakliga forskningsfrågan som besvarats empiriskt. Jag har gjort en kvalitativ intervjustudie där jag utfört åtta semistrukturerade intervjuer med totalt 12 föräldrar vars barn är särbegåvade. För att bearbeta materialet använde jag mig av tematisk analys. I analysen identifierades fem teman varav ett redogörs för genom narrativa konstruktioner. Resterande teman redogörs för med stöd av underteman. De teman och underteman som identifierats har upptäckts med hjälp av både teori och empiri.</p> <p>Resultaten visar att särbegåvning synliggörs genom en kombination av flera olika kännetecken. Särbegåvade barn har utmärkande språkliga förmågor i tidig ålder, de behärskar ordlekar, är smarta, vetgiriga, snabblärd, lättlärd, har ett gott minne, är kreativa, har livlig fantasi, är duktiga på att resonera och analysera, förstår kausalitet, ser logik och struktur, är känsliga, empatiska och självmedvetna. Därtill kan de vara intensiva, självkritiska, underpresterar eller känna sig annorlunda. Otillräcklig undervisning kan också orsaka understimulans, uttråkning, motivationsbrist, utmanande beteende och psykisk ohälsa. Även sociala svårigheter kan visa sig på grund av att jämnåriga inte ligger på samma nivå intellektuellt.</p> <p>Resultaten visar också att det finns för lite kunskap om särbegåvning såväl hos föräldrar som lärare. Kunskap är det som bidrar till att särbegåvade elever upptäcks, men också det som bidrar till att särbegåvade elever tillgodoses med rätt stödåtgärder. Lärares attityder är också avgörande för att upptäcka, bemöta och tillgodose behoven hos särbegåvade. För att främja särbegåvade elevers inläring och utveckling behövs en differentierad och berikande undervisning som utmanar och stimulerar, men arbetet med särbegåvade elever kan vara både utmanande och tidskrävande, och kräver mycket resurser. Därtill finns det brister i skolsystemet gällande särbegåvning, och ett behov av att framställa ett pedagogiskt underlag för särbegåvade elever betonas.</p>	
Sökord / indexord Särskild begåvning, särbegåvning, giftedness, erityislahjakkaat	

Innehåll

Abstrakt	2
1. Inledning	5
1.1. Bakgrund och motiv	5
1.2. Syfte och forskningsfrågor	6
1.3. Centrala begrepp.....	7
1.4. Avhandlingens disposition	8
2. Identifiering av särbegåvning	10
2.1. Definitioner enligt tidigare forskning.....	10
2.2. Kartläggningsmetoder och pedagogiska tillvägagångssätt.....	14
3. Särbegåvning i skolan	18
3.1. Lagen om grundläggande utbildning.....	18
3.2. Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen	19
3.3. FN:s barnkonvention	20
3.4. Behov och differentiering i undervisningen	21
4. Metod	23
4.1. Ansats	23
4.2. Intervju som metod.....	24
4.3. Datasamling, urval och genomförande.....	25
4.4. Analys.....	28
4.5. Forskningsetiska aspekter.....	30
5. Resultat	32
5.1. Teman identifierade för föräldrars tankar	32
5.1.1. Upptäckt och kartläggning	34
5.1.2. Kännetecken	39
5.1.3. Problematik	46
5.1.4. Differentiering och berikning.....	52
5.1.5. Brister och behov.....	55
5.2. Sammanfattning av föräldraperspektiv	63
6. Diskussion	67
6.1. Resultatdiskussion	67
6.2. Metoddiskussion.....	70
6.3. Konklusion	73
Litteraturförteckning	75
Bilagor	78

Figurer

Figur 1. Visualisering av teman identifierade för föräldrars upplevelser av sina särbegåvade barns situation ur ett skolperspektiv.....	32
Figur 2. Visualisering av temat kännetecken	38
Figur 3. Visualisering av temat problematik	47
Figur 4. Visualisering av temat differentiering och berikning	55
Figur 5. Visualisering av temat brister och behov	60
Figur 6. Typiska kännetecken för särskild begåvning	74
Figur 7. Föräldrarnas upplevelser av brister och behov i relation till särskild begåvning	76

1. Inledning

I det inledande kapitlet kommer avhandlingens bakgrund och motiv redogöras för. Därefter presenteras studiens syfte och forskningsfrågor följt av de centrala begrepp som används i avhandlingen för att diskutera studiens forskningsområde. Slutligen presenteras avhandlingens disposition.

1.1. Bakgrund och motiv

En särbegåvad elev kan visa sig vara nyfiken, motiverad, lättlärd, empatisk, kreativ och kognitivt stark och ha ett abstrakt tankesätt. En särbegåvad elev kan också visa sig vara omotiverad, uttråkad, passiv, självkritisk, envis, frustrerad och utåtagerande. Särbegåvade elever har ett mycket stort behov av stimulans och utmaning, och deras beteende kan visa sig på många olika sätt beroende på vilka stödåtgärder som tillgodoses. Därför är kunskap en viktig förutsättning för att hitta dessa elever för att sedan också kunna stödja dem i deras lärande och utveckling, något jag kom fram till i min kandidatavhandling som utfördes i form av en systematisk litteraturstudie om identifikation och bemötande av särskilt begåvade barn (Nordlund, 2022). Jag fortsätter nu arbetet med särskild begåvning för att fördjupa mig i ämnet.

Särskild begåvning är ett komplext begrepp, då det varken finns någon entydig definition eller bestämd begreppsanvändning. Genom min tidigare studie om identifikation och bemötande av särskilt begåvade barn har jag bekantat mig med tidigare forskning om särskild begåvning. Jag har insett att särskild begåvning är ett relativt outforskat fenomen, eftersom det finns lite kunskap kring detta hos såväl pedagoger och studerande som vid läroanstalter och i undervisningsmaterial. Jag antar att begreppets komplexitet är en av orsakerna till denna bristande kunskap. Trots detta är det viktigt att också denna elevgrupp uppmärksammas och får stöd i undervisningen enligt de behov som finns. Enligt *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014* har varje elev rätt till undervisning enligt läroplanen samt rätt till stöd för lärande genast när behov uppstår. I fortsättningen benämns läroplansgrunderna för Glgu 2014. Glgu 2014 lyfter fram att det är läraren som ska främja elevernas inläring, förebygga problem och eliminera hinder för lärande. Alla elever ska bemötas rättvist och var och en har rätt att växa till sin fulla potential. (Utbildningsstyrelsen,

2014). Detta betyder alltså att skolan och den enskilde läraren ska stödja alla elever, oavsett förutsättningar. För att kunna stödja eleverna behöver undervisningen differentieras enligt de möjligheter och utmaningar som finns bland eleverna, och varje elevs kunskap, lärande och utveckling ska vara utgångspunkten i undervisningen (Utbildningsstyrelsen, 2014). I Glgu 2014 finns alltså inget som motsäger stöd för särskilt begåvade elever, snarare ställs det krav på att uppfylla de behov av stöd som finns.

Trots att läroplanen lyfter fram att alla elever ska få stöd, händer det att stödåtgärderna för många elever uteblir på grund av t.ex. brist på kunskap eller resurser. Det vanliga är att skolan hjälper de svaga eleverna att nå minimikraven för undervisningsmålen, medan de högt begåvade eleverna avstannar i utveckling och lärande på grund av bristfälligt eller till och med uteblivet stöd. Förutom att dessa elever inte får hjälp att utvecklas, kan avsaknaden av stöd leda till understimulans, uttråkning, passivitet, utåtagerande, nedstämdhet och låga prestationer (Liljedahl, 2017). Att hjälpa särbegåvade elever handlar alltså inte endast om att fokusera på de högt begåvade eleverna och försumma de elever som kämpar med diagnoser eller andra faktorer som kan försvåra inläringen. Att hjälpa särbegåvade elever handlar om att följa lagen och Glgu 2014, att uppfylla barn och ungas rättigheter och att förebygga sådana problem som kan visa sig ifall hjälpen uteblir – problem som också t.ex. elever med inlärningssvårigheter kan ha. I FN:s barnkonvention som lyfter fram och skyddar barns rättigheter uttrycks bland annat att alla barn ska ha samma rättigheter, lika värde, att barnets bästa alltid ska beaktas, och att barnet har rätt till liv, utveckling och egna åsikter (Rädda Barnen). Det finns således krav på att rättigheterna ska uppmärksammas, vilket behöver ske överallt, i alla situationer, även i skolan och i undervisningen.

1.2. Syfte och forskningsfrågor

Forskningsområdet för studien är särskild begåvning hos barn. Det övergripande syftet med studien är att skapa tydlighet kring begreppet särbegåvning inom ramen för grundläggande utbildning. Jag vill ta reda på hur särbegåvning definieras i tidigare forskning och teori, samt hur man fastställer särbegåvning hos ett barn i skolpraktiken. Framför allt vill jag ta reda på hur föräldrar till särbegåvade barn upplever sitt barns särbegåvning i olika sammanhang, särskilt barnets situation i skolan.

För att leva upp till syftet har följande tre forskningsfrågor utformats:

1. Hur definieras särskild begåvning i tidigare forskning och litteratur?
2. Hur identifieras särskild begåvning i skolpraktiken?
3. Hur upplever föräldrar till särbegåvade barn barnets situation i olika sammanhang, särskilt i skolan?

De två första forskningsfrågorna besvaras teoretiskt med hjälp av tidigare forskning, litteratur och styrdokument, och utgör således ett underlag för min tredje och huvudsakliga forskningsfråga som kommer att besvaras empiriskt med hjälp av kvalitativa intervjuer. Med min studie vill jag alltså fastställa en definition för särskild begåvning, undersöka vilka kartläggningsmetoder eller pedagogiska utredningar som används för att identifiera särskild begåvning i praktiken samt ta reda på hur föräldrar upplever särbegåvning hos sina barn.

1.3. Centrala begrepp

Det övergripande forskningsområdet för avhandlingen är särskild begåvning. Definition av särskild begåvning och identifikation av särskild begåvning i skolpraktiken är två av de fokusområden som kommer att studeras. Störst fokus kommer att läggas på hur föräldrar till särbegåvade barn upplever barnets situation i olika sammanhang, främst ur ett skolperspektiv. Intervjuer med föräldrar till särbegåvade barn har utförts, och jag har valt att genomgående benämna mina informanter som informanter eller föräldrar, eftersom jag upplever det vara mest optimalt för studien.

Mönks och Ypenburg (2009) lyfter fram att det har gjorts många försök att identifiera begreppet särskild begåvning, och att det finns mer än hundra olika definitioner. Det finns enligt tidigare forskning varken en entydig definition eller ett entydigt begrepp för att beskriva och diskutera denna individgrupp. Liljedahl (2017) poängterar också att det är stor variation i begrepps användningen världen över - i USA används "gifted", i Storbritannien "most able learners", i Kanada "exceptional" och i Kina "supernormal". I Norge används bland annat "Høytpresterende elever med stort læringspotensial" (Brevik & Gunnulfsen, 2016) och i Sverige används främst "särbegåvad" och "särskilt begåvad" (Liljedahl, 2017). Även Sims (2021) beskriver begrepps användningen som oklar, och understryker att exempelvis begreppen "giftedness", "high ability", "talented" och "exceptional" används. Sims påpekar

dessutom att samma begrepp ibland används för att beskriva olika fenomen, och ibland används olika begrepp för att beskriva samma fenomen (Sims, 2021). Alla dessa diskussioner kring begreppsanvändningen pekar på att det ännu finns mycket forskning att utföra kring särskild begåvning. På basen av tidigare forskning och litteratur anser jag att själva identifieringsprocessen i skolor skulle främjas av ett tydliggörande av begreppsanvändningen men också kring hur dessa individer ska definieras.

I denna avhandling kommer särskild begåvning att användas synonymt med särbegåvning, för att diskutera denna individgrupp ur ett skolperspektiv, med fokus på hur begreppsdefinition, identifikation och föräldrars upplevelser ser ut. Liljedahl (2017) skriver att begreppen upptäcka och identifiera innebär att först bli medveten om att det kan handla om en särbegåvad elev, för att sedan påbörja en identifieringsprocess genom en kartläggning. Jag kommer att utgå ifrån Liljedahls begreppsbeskrivning för att skapa tydlighet kring hur det i praktiken kan se ut för att först förstå särbegåvning och elevens beteenden, för att sedan utföra en pedagogisk kartläggning eller utredning för att kunna fastställa särskild begåvning hos en elev.

1.4. Avhandlingens disposition

Avhandlingen är disponerad enligt totalt sex kapitel. Varje kapitel består av bestämda rubriker och avsnitt för att tydliggöra det som presenteras i avhandlingen. *Det första och inledande kapitlet* presenterar avhandlingens bakgrund och motiv, samt syftet och de forskningsfrågor som utformats för studien. Det första kapitlet presenterar också de centrala begrepp som används i avhandlingen, och slutligen presenteras avhandlingens disposition.

Kapitel två beskriver definitioner och identifiering av särbegåvning ur ett teoretiskt perspektiv. Jag kommer att lyfta fram och diskutera hur särskild begåvning definieras enligt tidigare forskning och litteratur. Jag kommer också att beskriva vilka kartläggningsmetoder och pedagogiska tillvägagångssätt som kan används för att fastställa särskild begåvning hos en elev i skolpraktiken. Kapitel två besvarar därmed mina två första forskningsfrågor.

Det tredje kapitlet behandlar särskild begåvning enligt olika perspektiv på skola och utbildning. Jag kommer att se på hur olika styrdokument lyfter fram och beskriver särskild begåvning. Jag kommer också att se på hur tidigare forskning och litteratur beskriver

särbegåvade elevers behov i undervisningen, samt lyfta fram hur undervisningen behöver utformas och differentieras för att tillgodose de behov som finns.

I *kapitel fyra* presenteras studiens metodologiska tillvägagångssätt. Kapitlet inleds med en beskrivning av studiens ansats. Därefter presenteras val av metod följt av studiens datainsamling, urval och genomförande. Analysen presenteras sedan genomgående. Kapitlet avslutas med att diskutera studiens forskningsetiska aspekter.

I *kapitel fem* presenteras studiens resultat. Resultatet redogörs för enligt studiens tredje och huvudsakliga forskningsfråga om föräldrars tankar, och de teman som identifierats presenteras var för sig och sammanförs sedan i ett metaperspektiv.

Det *sjätte kapitlet* består av diskussion. Inledningsvis diskuteras resultaten där resultaten analyseras och tolkas. Därefter förs en metoddiskussion kring val av metod samt genomförande. Avslutningsvis presenteras en övergripande konklusion med fokus på studiens frågeställningar och slutsatser. Även förslag på fortsatt forskning diskuteras.

2. Identifiering av särbegåvning

I följande kapitel kommer särskild begåvning beskrivas enligt hur tidigare litteratur och forskning redogör för definitioner av särskild begåvning, men också kring hur särskild begåvning identifieras i praktiken, genom att undersöka hur kartläggningsmetoder och pedagogiska tillvägagångssätt används.

2.1. Definitioner enligt tidigare forskning och litteratur

Särskild begåvning är ett mycket komplext begrepp som inte har någon entydig definition. Det finns enligt Lie (2017) olika uppfattningar om vad fenomenet särbegåvning är, vilket kan ha inverkan på begreppsbestämningen. Liljedahl (2018) menar att särskild begåvning är en medfödd kognitiv förmåga, som kräver stimulans för att färdigheter och kunskaper ska kunna utvecklas. Hur utvecklingen framskrider beror alltså på omständigheter som exempelvis hemförhållanden, uppväxtmiljö och pedagogisk stimulans (Liljedahl, 2018). Även Lie (2017) menar att det är miljön och omgivningen som möjliggör utveckling av särbegåvning.

Liljedahl (2017) lyfter fram att en del forskare menar att särbegåvning och IQ är liktydigt, medan andra forskare menar att särbegåvning är mycket mer än bara högt IQ. Lie (2017) lyfter fram att högt IQ spelar roll i bedömningen av särbegåvning och att IQ och begåvningen kan delas upp i olika nivåer, men att särbegåvning förutom högt IQ också handlar om t.ex. exceptionella förmågor, motivation, kreativitet och fysiska färdigheter – inom ett eller flera områden. Nivåerna av IQ-värde i relation till särskild begåvning kan ha lite olika benämning beroende på geografisk plats eller språk, men brukar vanligtvis delas upp i måttlig särbegåvning, hög särbegåvning, exceptionell särbegåvning och extrem särbegåvning (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; Silverman, 2016; Sims, 2021; Ziegler, 2010). En person räknas i regel som särbegåvad vid ett IQ-värde på 120 eller högre (Liljedahl, 2017; Silverman, 2016; Sims, 2021). Det finns en rad olika kännetecken att identifiera och riktlinjer att följa, vilket gör begreppet särskild begåvning mycket svårdefinierat. Dessutom kan särskild begåvning visa sig på olika sätt beroende på ifall individen får rätt stöd eller inte. Sims (2021) har i en forskningsöversikt identifierat kring 70 olika egenskaper som tillsammans med högt IQ definierat särbegåvning. Vidare menar Sims (2021) att särskild begåvning behöver ses som en samling egenskaper och kännetecken, där ingen enskild egenskap på egen hand är avgörande.

Särskilt begåvade personer är intellektuella med förmågor över genomsnittet (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Lüftenegger m.fl. 2015; Maker, 2020; Magnússon & Sims, 2021; Persson, 2014) och presterar på en hög nivå (Lüftenegger m.fl. 2015; Sims, 2021). De har en enorm kapacitet för lärande (Liljedahl, 2018) och är mycket vetgiriga (Magnússon & Sims, 2021). Därtill är särbegåvade mycket snabblärd (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Magnússon & Sims, 2021; Sims, 2021) och har ett gott minne (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Magnússon & Sims, 2021; Silverman, 2016). De har även en utvecklad språklig förmåga och ett stort ordförråd (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; Silverman, 2016). Uthållighet och god koncentrationsförmåga är också vanligt, när de är intresserade av något (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Silverman, 2016). Särbegåvade är i många fall självständiga (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Lüftenegger, 2015; Persson, 2014; Sims, 2021) och har bra problemlösningsförmåga då de är duktiga att hitta originella lösningar och kan anpassa tidigare kunskap till nya situationer (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Liljedahl, 2017; 2018; Maker, 2020; Persson, 2014; Sims, 2021).

De är duktiga på huvudräkning, siffror, pussel, gåtor, tankelekar och ordlekar (Liljedahl, 2017; 2018) och har ofta också en utpräglad humor, som för jämnåriga kan vara ganska avancerad och svår att förstå (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Persson, 2014; Silverman, 2016). Att läsa mellan raderna och se samband mellan teori och verklighet är något som särbegåvade också brukar vara duktiga på (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; Magnússon & Sims, 2021; Persson, 2014; Sims, 2021). De är även motiverade, har ett inre driv och visar stort uppgiftsengagemang när de är intresserade och utmanas (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Lüftenegger, 2015; Sims, 2021). Därtill är de kreativa och har livlig fantasi (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Lie, 2017; Liljedahl, 2018; Maker, 2020; Persson, 2014; Silverman, 2016; Sims, 2021). De är nyfikna och således också mycket frågvisa (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Magnússon & Sims, 2021; Persson, 2014; Silverman, 2016; Sims, 2021). Dessutom är de duktiga att resonera, tänker abstrakt, observerar och analyserar väldigt mycket, vilket ibland kan bli en utmaning (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Magnússon & Sims, 2021; Persson, 2014; Silverman, 2016; Sims, 2021;)

Särskilt begåvade personer är vanligen högekänsliga. De kan bland annat reagera starkt på förändringar eller uppfattas som lättsårade. Därtill är de empatiska och har lätt för att förstå

andra personers känslor, vilket kan vara både en fördel och nackdel för dem (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Persson, 2014; Silverman, 2016;). De har också en stark moral och känsla för rättvisa, och kan lätt bli upprörda ifall de ser eller hör något som för dem känns fel eller elakt (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Liljedahl, 2017; 2018; Persson, 2014; Silverman, 2016). Perfektionism är också vanligt hos särbegåvade och de kan vara mycket självkritiska (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018; Persson, 2014; Silverman, 2016).

Särskilt begåvade elever har ett mycket stort behov av differentiering i undervisningen. De kräver stimulans och utmaning för att motiveras och således också för att lärande och utveckling ska främjas hos dessa elever. (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Jokstad & Hagenes, 2020; Lüftenegger, 2015; Maker, 2020; Magnússon & Sims, 2021; Persson, 2014; Sims, 2021). Särbegåvade elever som inte tillgodoses med rätt stöd och utmaning riskerar att bli understimulerade och uttråkade, vilket i sin tur kan leda till att de blir en utmaning i klassrummet (Lie, 2017; Liljedahl, 2018; Magnússon & Sims, 2021; Sims, 2021).

Utmaningarna kan visa sig på olika sätt, bland annat som hyperaktivitet (Sims, 2021) eller en intensiv personlighet (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Liljedahl, 2018; Magnússon & Sims, 2021; Persson, 2014; Silverman, 2016), men också i form av passivitet (Liljedahl, 2017), envishet, dominans, ilska (Brevik & Gunnulfsen, 2016; Magnússon & Sims, 2021; Persson, 2014) eller till och med utåtagerande (Liljedahl, 2017; 2018). Understimulans kan också leda till att särbegåvade elever börjar underprestera (Liljedahl, 2017). Dessa elever känner sig ofta annorlunda (Liljedahl, 2017; 2018; Magnússon & Sims, 2021) vilket kan leda till att de drabbas av ensamhet och utanförskap (Liljedahl, 2017; 2018; Magnússon & Sims, 2021), som i sin tur kan leda till att de försöker dölja sin begåvning eller håller tillbaka sin personlighet för acceptans och känslan av att "vara som alla andra" (Lie, 2017; Liljedahl, 2018; Magnússon & Sims, 2021). Som följd av detta är det vanligt att särbegåvade drabbas av psykisk ohälsa och dåligmäende i olika former (Liljedahl, 2018; Magnússon & Sims, 2021). Dessutom kan dessa känslor och beteenden som visar sig vid understimulans leda till att särbegåvade uppfattas på fel sätt och feldiagnostiseras, vilket kan betyda att rätt stödåtgärder hamnar ännu längre bort (Liljedahl, 2017; 2018; Sims, 2021).

De kännetecken och beteenden som finns för att hitta särbegåvade är alltså många. Sims (2021) lyfter fram tio av de vanligaste kriterierna i försök att så kortfattat som möjligt definiera särskild begåvning och poängterar att en person räknas som särskilt begåvad då något av kriterierna uppfylls, men att flera kriterier troligen uppfylls hos en person som är

särskilt begåvad. Kriterierna som ingår i modellen som Sims (2021) presenterar är att den särbegåvade har väl utvecklad förmåga att resonera, väl utvecklad förmåga till snabb och djup inläring, anpassar kunskap till nya situationer utan uppenbara kopplingar, kräver stora utmaningar för att bli stimulerad, ser komplexa samband, har ett inre driv och intellektuell autonomi, tillämpar originella lösningar, besitter stark kreativitet, presterar på exceptionellt hög nivå samt ifrågasätter etablerade lösningar på relevant grund. Eftersom särskild begåvning innefattar många olika kännetecken och kan vara svårdefinierat lyfter Sims (2021) också fram att det går att försöka definiera och ringa in begreppet särskild begåvning genom att begränsa vad det inte är. Sims (2021) betonar till exempel att särskild begåvning inte är en diagnos.

Det finns också andra modeller som definierar och beskriver särskild begåvning. Joseph Renzulli har utvecklat en av de vanligaste modellerna, *three-ring conception of giftedness*. Modellen innebär att särskild begåvning uppstår när de tre faktorerna hög generell förmåga, kreativitet och motivation samspelar hos en person (Sims, 2021). Hög generell förmåga, som t.ex. språklig förmåga, numerisk förmåga eller minneskapacitet, utgör en grund för att kunna utveckla mer speciella förmågor som t.ex. informationsbearbetning och kunskapsanpassning (Sims, 2021). Kreativitet innebär att kunna skapa nytt utgående från det personen tidigare lärt sig (Sims, 2021). Motivation, och drivkraft, handlar om mängden energi, uthållighet och hårt arbete personen investerar i det hen gör (Sims, 2021). *Developmental Model of Giftedness and Talent* är en annan vanlig modell för att beskriva särskild begåvning (Sims, 2021). Enligt denna definitionsmodell behöver en särbegåvad persons medfödda potential och utvecklade förmåga särskiljas (Sims, 2021). Utvecklingen av en persons förmågor beror därtill på en rad olika faktorer (Sims, 2021). Mentala förutsättningar som t.ex. temperament, mognad och motivation, fysiska förhållanden som t.ex. kroppslig utveckling, samt miljöfaktorer som t.ex. utmaningar, stöd och stimulans, är sådana faktorer som kan påverka en persons förmågor och utvecklingen av dem (Sims, 2021). För att definiera särskild begåvning hos en elev i en klassrumsmiljö gäller det att ha ett öppet sinne och en förståelse för att en särbegåvning handlar om en individs sätt att tänka och förstå saker, i kombination med olika kännetecken, beteenden, behov och faktorer i omgivningen (Liljedahl, 2018).

2.2. Kartläggningsmetoder och pedagogiska tillvägagångssätt

Första steget i att identifiera särskilt begåvade elever i skolan är att känna till vilka dessa elever är. Kunskap är således den viktigaste komponenten i identifieringsprocessen, eftersom många elever kan upptäckas redan i klassrummet baserat på deras beteende och egenskaper, vilket kan vara en avgörande faktor för elevernas utveckling och lärande för framtiden (Liljedahl, 2017). Eftersom särskild begåvning kan visa sig som en kombination av olika kännetecken, är det i många fall svårt att hitta dessa elever (Lie, 2017; Liljedahl, 2017, Sims, 2021). Dessutom är det vanligt att särskilt begåvade elever som inte fått rätt stödåtgärder i tid, blir understimulerade och visar beteenden som kan förväxlas med till exempel adhd på grund av uttråkning eller autism på grund av sitt djupintresse inom ett eller flera ämnen (Sims, 2021). Feldiagnostisering hos särskilt begåvade elever är tyvärr alltså något som förekommer, vilket kan förvärra situationen för och utvecklingen hos den särbegåvade (Liljedahl, 2017; 2018; Sims, 2021).

Att kartlägga särskild begåvning kan vara utmanande eftersom särbegåvningen sällan visar sig via prestationer i klassrummet eller genom kvantitativa testverktyg, som t.ex. provresultat och betyg, det vill säga sådana metoder som vanligtvis används för bedömning i skolor. Processen i att identifiera en särskilt begåvad elev börjar med att upptäcka och identifiera eleven, d.v.s. förstå att eleven är särbegåvad, och därefter inleda en identifieringsprocess där elevens utmaningar och möjligheter redogörs för. Liljedahl (2017) beskriver en skolanamnes som ett bra första steg i att upptäcka och identifiera särbegåvning. En skolanamnes utförs som ett berikande samtal med eleven och föräldrarna, och tar upp elevens skolhistoria, vad gäller t.ex. förmågor, intressen, relationer, känslor, mående och självuppfattning. En skolanamnes görs oftast spontant, men fokuserar på när och hur olika svårigheter och utmaningar har uppstått – med strävan efter att undersöka elevens förmågor och hitta styrkor. Ett sådant samtal kan lyfta fram orsaker bakom svårigheterna, exempelvis att det handlar om en särbegåvad elev som är understimulerad och uttråkad. En skolanamnes kan dessutom hjälpa eleven att hitta verktyg för sin begåvning samtidigt som eleven får ett klagörande i vilka förutsättningar och förmågor denne besitter, vilket kan bidra till att eleven utvecklas både i skolan och personligt. (Liljedahl, 2017).

Ett annat sätt att identifiera en särbegåvad elev är genom en pedagogisk utredning eller en kunskapskartläggning. En pedagogisk utredning görs främst när en elev visar svårigheter i

undervisningen, och kartlägger bland annat mående, trivsel och behov av stöd. En pedagogisk utredning görs för att kartlägga hurdana insatser som behövs för att eleven ska uppnå de lägsta kunskapskraven. En pedagogisk utredning kan se ut på flera olika sätt, och med rätt glasögon kan en pedagogisk utredning uppmärksamma att en elev är uttråkad och understimulerad – och då kan en kunskapskartläggning genomföras, som syftar till att undersöka elevens kunskaps- och förståelsenivåer. En kunskapskartläggning strävar efter att ta reda på hur eleven tänker. I många fall kan en särbegåvad elev ha en mycket hög kunskapsnivå, men saknar färdigheter att utföra kunskapen. Därför behöver man testa elevens kunskaper och förmågor på så hög nivå som möjligt, för att hitta elevens kunskapstak. (Liljedahl, 2017).

Det finns naturligtvis olika test att välja mellan när det kommer till att kartlägga särbegåvning, och Silverman (2016) menar att valet av test är mer komplicerat för särskilt begåvade än för andra grupper. Det är viktigt att tänka på att testet som väljs möjliggör utrymme att visa barnets fulla potential och förmåga, det får inte finnas något som hindrar barnet från att nå högsta möjliga resultat (Liljedahl, 2017; Silverman, 2016). Testtaket, d.v.s. djupet, höjden, bredden och kvaliteten på elevens kunskaper, är en av de viktigaste sakerna att ta hänsyn till vid val av test för särbegåvade (Liljedahl, 2017; Silverman, 2016). Målet är att hitta elevens inlärningsförmåga och sätt att tänka, för att få syn på elevens öga för kausalitet (Liljedahl, 2017). Eleven kan ha olika kunskapstak och förmågor inom olika ämnen, vilket är viktigt att ta i beaktande (Liljedahl, 2017). Vid val av test behöver man förutom testtak också ta i beaktande hur förmågan till abstrakt tänkande mäts, som t.ex. kan göras med ett lämpligt test av allmän kognitiv förmåga (Silverman, 2016). Liljedahl (2017) och Silverman (2016) lyfter fram att särbegåvade elever som testas inte ska tidsbegränsas, då de tenderar resonera kring sina svar, samtidigt som en tidsbegränsning kan påverka elevens stressnivå och således ge ett missvisande resultat. Silverman (2016) menar också att grupptest ska undvikas vid utredning av särskild begåvning. Istället ska individuella test av allmän begåvning användas för att ge eleven möjlighet att skapa sina egna svar och deras sätt att tänka synliggörs (Silverman, 2016).

Det finns en rad olika sätt att testa och tolka särskilt begåvade elever, men något som framkommer gällande särbegåvade elevers testresultat är att det är omöjligt att prestera över sin förmåga. Det går inte att av misstag att få poäng inom det särskilt begåvade området, eftersom förmågan till abstrakt tänkande inte kan stimuleras. Därför är det mycket osannolikt att få ett falskt positivt test. Men falska negativa resultat finns det gott om, eftersom särskild

begåvning på grund av olika orsaker inte framkommer – det är till exempel vanligt att särbegåvade elever döljer sin förmåga för att passa in och accepteras. En särskilt begåvad elev kan alltså få ett negativt testresultat eftersom det går att underprestera, men ifall testresultatet är positivt är det helt klart att eleven är särbegåvad eftersom ingen kan prestera över sin förmåga. (Silverman, 2016).

För att kartlägga särskild begåvning behöver man enligt Silverman (2016) också utföra en psykologutredning. Vid en psykologutredning är psykologens skicklighet och erfarenhet avgörande för en korrekt bedömning, när ett testprotokoll ska tolkas, i kombination med övrig information om framkommit (Silverman, 2016). En psykolog kan ge en uppskattning av intelligensnivån hos ett barn genom en kvalitativ bedömning som baseras på klinisk observation, samtal med barnet, intervju med föräldrarna, information om barnets utvecklingsmässiga milstolpar, familjehistoria eller en kombination av dessa (Silverman, 2016). Vid en psykologutredning är det viktigt att ta hänsyn till barnets ålder, och Silverman (2016) menar att det är mest optimalt att test och utredningar utförs när de går i förskolan eller på lågstadiet.

Det viktigaste att tänka på vid en psykologutredning är att det finns en förtroendefull relation mellan eleven, föräldrarna och psykologen, eller den som utreder (Liljedahl, 2017; Silverman, 2016). Särbegåvade är väldigt uppmärksamma på andra personers känslor och omedvetna signaler som ansiktsuttryck och kroppsspråk och anpassar sig enligt hur de uppfattar andra personer. Att barnet inte trivs med psykologen eller känner oro över att bli bedömd kan vara en orsak till att de inte öppnar upp sig och visar sina förmågor fullt ut. Ibland kan de också känna rädsla för att svara fel eller på något annat sätt göra ett misstag och framstå som löjliga, och därför inte besvarar frågor såsom de annars skulle. De kan också dölja sina förmågor för att de är rädda för följderna av att betecknas som särbegåvad, t.ex. att de känner sig annorlunda eller är rädda att behöva byta skola. Det är viktigt för psykologen att ta dessa faktorer i beaktande för att kunna bygga upp en god relation med den särbegåvade, för att få ut så mycket som möjligt och för att kunna ge stöd och hjälp. (Silverman, 2016). En duktig psykolog använder sig både av kvalitativ och kvantitativ information, för att få en helhetsbild av barnet, och det finns många andra faktorer som beaktas vid kartläggning av ett barns förmågor. Bland annat föräldrars och syskons IQ-värden, utvecklingsmässiga milstolpar som passerats tidigt, nyfikenhet, fantasi, intresse för moral, empatisk förmåga, förmåga att samband, perfektionism, en intensiv uppmärksamhet på detaljer, ett utmärkt minne, en tidig

utvecklad läsförmåga och ett utvecklat ordförråd, skolprestationer och läsintressen samt exempel på ett utvecklat tankesätt. (Silverman, 2016).

3. Särbegåvning i skolan

I följande kapitel kommer särskild begåvning att diskuteras ur olika perspektiv på skola och utbildning. Inledningsvis redogörs för hur lagen om grundläggande utbildning lyfter fram särskild begåvning, följt av hur grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen beskriver forskningsområdet. Därefter presenteras FN:s barnkonvention i relation till särbegåvning. Avslutningsvis diskuteras särbegåvade elevers behov med fokus på undervisning.

3.1 Lagen om grundläggande utbildning

I lagen om grundläggande utbildning finns inget som talar emot att ge särskilt begåvade elever stöd. I stället lyfts en rad rättigheter och möjligheter fram för främjande av lärande och utveckling. Förutom att ge eleverna kunskaper och färdigheter för livet, är målet med utbildningen som avses i lagen om grundläggande utbildning också att främja bildning och jämlikhet i samhället och elevernas förutsättningar att delta i utbildning. Målet är också att stödja eleverna att utveckla sig själv, men också att stödja dem i deras utveckling till humana människor med ett etiskt ansvar. Dessutom är utbildningens mål att garantera en undervisning på lika villkor. (Lag om grundläggande utbildning, 1998).

Enligt lagen om grundläggande utbildning ska undervisningen utformas i enlighet med läroplanen och elevernas förutsättningar (628/1998). Varje elev har också rätt till handledning och stöd för inläring och skolgång, genast när behov uppstår - oavsett ifall eleven har svårigheter med inläringen eller t.ex. blivit efter i studierna på grund av olika orsaker. (628/1998). En särskilt begåvad elev i behov av stöd har alltså rätt att få sitt behov uppfyllt genast när behovet visat sig. Utbildning kan vid behov också ordnas enligt särskilda undervisningsarrangemang, exempelvis ifall en elev redan har kunskaper och färdigheter som motsvarar lärokursen för den grundläggande utbildningen. Det betyder att särbegåvade elever nödvändigtvis inte behöver ta del av all undervisning, ifall det visar sig att eleven innehar kunskaperna som krävs enligt grundläggande utbildning. (628/1998). Grundläggande utbildning kan också inledas ett år tidigare ifall det hos eleven finns förutsättningar att klara av studierna (628/1998). En elev har också rätt att förflyttas till en högre årskurs, såvida förutsättningar finns (628/1998).

3.2 Enligt grunderna för läroplanen för grundläggande utbildning

Glgu 2014 är en nationell föreskrift utfärdad av Utbildningsstyrelsen, som bygger på lagen och förordningen om grundläggande utbildning samt på statsrådets förordningar. ”Syftet med grunderna för läroplanen är att stödja och styra undervisningen och skolarbetet samt främja en enhetlig grundläggande utbildning på lika villkor” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 9).

Utbildning och undervisning ska alltså utföras i enlighet med Glgu 2014. Den grundläggande utbildningen bör skapa goda förutsättningar för elevens växande, utveckling och lärande, och jämlikhet och kvalitet i utbildningen ska garanteras (Utbildningsstyrelsen, 2014). Glgu 2014 ska således bidra till en positiv och främjande skolgång för alla barn.

Varje enskild elev har rätt att få undervisning enligt läroplanen, och genast när behov uppstår ska handledning och stöd ges (Utbildningsstyrelsen, 2014). Det finns ingen exakthet i vilka behov som behöver visa sig hos en elev för att ge stöd för lärande och skolgång, vilket betyder att det kan handla om behov som läshjälp eller mer lättbegripliga uppgifter men också behov som mer utmanande ämnesinnehåll eller avancerade uppgifter. Allt från elever med inlärningsvårigheter och behov av stöd för att uppnå minimikraven i undervisningen, till högt begåvade elever med behov av stimulans, samt alla där emellan – har rätt till stödåtgärder enligt de behov som finns för att lärande och utveckling ska främjas. Särbegåvade elever har samma rättigheter att få hjälp och stöd, som vilken annan elev som helst. Alla har rätt att växa till sin fulla potential (Utbildningsstyrelsen, 2014).

I Glgu 2014 står det att alla elever ska bli rättvist bemötta, något som också kompletteras genom nya bilagor och exempelvis trestegsstödet som diskuteras i avsnitt 3.4. Läraren ska främja elevernas inläring och välbefinnande, och förebygga olika svårigheter och problem som kan utgöra hinder för lärande. Läraren ska se till att elevernas rätt till stöd tillgodoses. (Utbildningsstyrelsen, 2014). Som lärare är det alltså viktigt att observera varje enskild elev, för att kunna uppfylla behoven av stöd på rätt sätt. Grunderna för läroplanen lyfter fram att undervisningen ska formas och differentieras enligt elevernas utmaningar, behov, möjligheter och förutsättningar (Utbildningsstyrelsen, 2014). Här passar särskilt begåvade elever mycket väl in – de har goda förutsättningar för lärande men ett stort behov av stimulans, som gör att det är nödvändigt att hjälpa särbegåvade elever då uteblivet eller bristande stöd kan orsaka understimulans och utmanande beteende såväl för elevens egen skolgång som för lärare och övriga elever. (Lie, 2017; Liljedahl, 2017; 2018).

I grunderna för läroplanen vad gäller modersmål och litteratur lyfts särskild begåvning tydligt fram. Det poängteras att såväl elever som är specialbegåvade inom området som de som har inlärningssvårigheter ska stödjas. Språkligt begåvade elever behöver erbjudas med stimulerande uppgifter, där de utmanas att t.ex. läsa, ställa upp mål och hitta lämpliga arbetssätt för dem. Det är alltså klart och tydligt att lärare behöver bemöta särbegåvade elever enligt deras behov för att kunna stimulera dem i deras lärande. Årskursintegrerade studier lyfts också fram som alternativ för att bland annat stödja elever med en särskild begåvning. Att använda sig av årskursintegrerade studier innebär möjlighet till individuell studiegång, genom flexibla arrangemang som kan tillämpas för en hel skola, vissa årskurser eller enskilda elever. (Utbildningsstyrelsen, 2014).

3.3 FN:s barnkonvention

FN:s barnkonvention är det viktigaste dokumentet i världen för att skydda barns rättigheter. Konventionen handlar i korthet om mänskliga rättigheter för alla barn under 18 år – och utgår ifrån principerna att alla barn ska ha samma rättigheter, barnets bästa ska komma först, att alla barn ska ha rätt att utvecklas, samt ha rätt att uttrycka sig. Nästan alla världens länder har skrivit under konventionen och i Finland trädde konventionen i kraft 1991. Barnkonventionen består av 54 artiklar som behandlar barns rättigheter. (Riksdagens justitieombudsman; Rädda Barnen).

Vad gäller särskild begåvning hos barn i skolan, finns det en rad olika artiklar i barnkonventionen som kan tillämpas för särskild begåvning. Artikel två i barnkonventionen handlar om att alla barn ska ha samma rättigheter, lika värde och får inte diskrimineras – vilket naturligtvis behöver gälla i skolan. (Rädda Barnen). Alla barn som behöver stöd ska få det stöd de behöver, inklusive särskilt begåvade elever som är i behov av exempelvis mer utmanande ämnesinnehåll. Barnkonventionens tredje artikel handlar om att barnets bästa ska beaktas, i alla beslut som rör barnet (Rädda Barnen). Oavsett vilket beslut som tas för en särskilt begåvad elev, ska det göras för elevens bästa. Pedagogerna på skolan behöver tillsammans med barnet och föräldrarna fundera kring det beslut som blir bäst för barnet själv. Den sjätte artikeln i barnkonventionen lyfter fram att varje barn har rätt att överleva och utvecklas (Rädda Barnen). En särskilt begåvad elev som inte får rätt stödåtgärder riskerar att få inlärningssvårigheter, kunskapsluckor och psykisk ohälsa, och försummas utveckling

(Liljedahl, 2017). Pedagoger behöver vara öppna för alla sorters tecken på behov av hjälpmedel för att främja eleverna. Artikel 28-29 i barnkonventionen betonar barns rätt till gratis undervisning, som ska förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter samt fostra barnet i mening av förståelse, fred, tolerans och vänskap (Rädda Barnen). Skolan har alltså en viktig del vad gäller barns rättigheter.

3.4 Behov och differentiering i undervisning

Undervisningen bör ordnas enligt elevernas individuella förutsättningar. Elevernas lärande och skolgång behöver hela tiden följas upp, och inlärningssvårigheter och hinder för lärande behöver förebyggas och observeras för att så tidigt som möjligt kunna upptäcka och tillgodose behovet av stöd. Stöd för lärande ska ges genast när behov uppstår. Arbetssätt, undervisningsarrangemang och lärmiljöer ska granskas för att sedan kunna hitta pedagogiska lösningar som är optimala för eleven. Stödet som ges behöver vara flexibelt och anpassas enligt de behov som finns, men det behöver också vara planerat på lång sikt. Stödet ska därtill ges så länge, på den nivå och i den form som behövs. Syftet med stöd är att förebygga problem, ge eleven möjligheter till lärande och stödja en positiv bild av skolan och sig själv. (Utbildningsstyrelsen, 2014). Liljedahl (2022) beskriver att det är få skolor, skolenheter och förvaltningar som vet hur undervisningen behöver anpassas för särbegåvade elever, trots att alla elever i skolan har rätt till lärande, utveckling och stimulans.

Stöd för lärande av skolgång finns på tre nivåer: allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Dessa tre nivåer av stöd för lärande benämns som trestegsstödet och är en mycket viktig del i undervisningen. Allmänt stöd ska ges så tidigt som möjligt och kan ges när som helst. Det är det första steget i att möta en elevs behov, och finns till för alla elever som tillfälligt är i behov av stöd som en del av skolvardagen. Intensifierat stöd ges ifall det allmänna stödet inte räcker till, och ges ifall en elev regelbundet är i behov av olika stödformer. Det intensifierade stödet är mer omfattande, långsiktigt och individuellt. Ifall det intensifierade stödet inte räcker och eleven inte uppnår mål för växande, utveckling och lärande, behöver eleven särskilt stöd. Särskilt stöd syftar till att ge övergripande och systematiskt stöd för att eleven ska kunna fullgöra läroplikten. För att få särskilt stöd behöver en pedagogisk utredning göras i samarbete med hem och skola, och därefter kan en individuell plan utarbetas för eleven. (Utbildningsstyrelsen, 2014).

En särbegåvad elev har ett mycket stort behov av stimulans och utmaning för att utveckla sina färdigheter och kunskaper. Dessutom kan särbegåvning visa sig på flera olika sätt och särbegåvade elever kan vara mycket svåra att upptäcka i skolan. Avsaknad av stöd, kan leda till att särbegåvade elever blir understimulerade, vilket i sin tur kan leda till utmanande beteende. (Liljedahl, 2018). Ett första steg i att kunna tillgodose särbegåvade elevers behov av stöd är genom att inneha kunskap, genom att känna till vilka dessa elever är och vilka behov de har (Liljedahl, 2017). För att sedan stödja särbegåvade elever i deras utveckling är differentiering en betydande faktor. Differentierad undervisning handlar om att acceptera elevers olikheter och förstå att de lär sig och uppfattar saker på olika sätt eller nivåer, och således har olika behov i undervisningen (Sims, 2021).

Liljedahl (2017) lyfter fram ABC-modellen, d.v.s. acceleration, berikning och coaching, som en optimal undervisningsstrategi för särbegåvade elever. Acceleration handlar om att eleven får gå fortare fram i undervisningen, vilket kan göras på olika sätt – t.ex. att eleven börjar skeden av undervisningen tidigare, genom att flytta upp en eller flera årskurser eller genom att följa en högre klass i ett specifikt ämne. (Liljedahl, 2017; Sims, 2021). Berikning handlar om att göra lärandet meningsfullt för den särbegåvade eleven (Liljedahl, 2017). Sims (2021) presenterar en berikningsmodell som består av fyra komponenter: Svårighet, djup, diversitet och densitet. Svårighet handlar om att arbeta med komplext material och djup innefattar sådant material och innehåll som går djupare in i detaljer. Diversitet innebär att göra något utanför undervisnings- eller ämnesplanen och densitet betyder att innehållet ska komprimeras för att undvika onödig repetition. (Sims, 2021). Den sista delen i ABC-modellen, coaching handlar om att särbegåvade elever behöver ett vuxet stöd i att orientera sitt lärande. En coach ska vara en som kan skolsystemet och har specialkunskaper för att kunna stötta den särbegåvade eleven. (Liljedahl, 2017).

4. Metod

I följande kapitel kommer avhandlingens metodologiska tillvägagångssätt redogöras för. Inledningsvis beskrivs studiens ansats. Därefter presenteras valet av metod, följt av en beskrivning av datainsamling, urval och genomförande. Analysen presenteras sedan grundläggande och kapitlet avslutas med att lyfta fram studiens forskningsetiska principer.

4.1. Ansats

Syftet med studien är att belysa och skapa tydlighet kring begreppet särskild begåvning, i huvudsak genom att ta reda på hur föräldrar till särbegåvade barn upplever sitt barns särbegåvning i olika sammanhang ur ett skolperspektiv. Enligt studiens syfte har tre forskningsfrågor utformats, varav de två första innefattar att ta reda på hur särskild begåvning definieras och identifieras, enligt tidigare forskning och litteratur. De två första forskningsfrågorna har besvarats genom avhandlingens andra kapitel och utgör bakgrund för min tredje och mest centrala forskningsfråga. Jag tar nu med mig den kunskap som lyfts fram i kapitel två, för att gå över till den empiriska delen där jag besvarar den tredje forskningsfrågan: Hur upplever föräldrar till särbegåvade barn barnets situation i olika sammanhang, särskilt i skolan?

Eftersom jag är intresserad av och syftar på att lyfta fram föräldrars tankar gällande sina barns särbegåvning i relation till skola, använder jag mig av en kvalitativ ansats. Jag vill ta reda på vad föräldrarna har att säga, jag vill veta hur de har upplevt särbegåvning och hur de uppfattat att barnens särbegåvning bemötts i skolan. Det är föräldrarnas tankar och upplevelser som är mitt huvudsakliga material för studien. Studien fokuserar därför på ett föräldraperspektiv kring särbegåvning och skola. Mer specifikt använder jag mig av en tematisk analys. En annan ansats som kunde ha varit ett alternativ för studien är fenomenografi, som handlar om att beskriva hur människor förstår olika fenomen i omvärlden (Fejes & Thornberg, 2009). Jag anser mig inte vara fenomenograf trots att jag inspireras av fenomenografen som ansats. Därför föll valet av ansats ändå på tematisk analys, vilken är en tillgänglig men ordentlig metod för nybörjare inom kvalitativ analys. Det är en metod som på en grundläggande nivå utvecklar, analyserar och tolkar mönster för kvalitativt data. Genom en tematisk analys utförs en systematisk process av kodning, för att utveckla teman eller kategorier. (Braun & Clarke,

2022). Teman, och eller underteman är grundläggande och återkommande ämnen i den text som används för att beskriva data. (Bryman, 2011). Jag har på samma sätt som Braun & Clarke (2022) och Bryman (2011) beskriver den tematiska analysmetoden strävat efter att hitta mönster i mina utskrifter. Själva analysprocessen kommer att redogöras för närmare i avsnitt 4.4. Föräldrarnas tankar kring deras barns särbegåvning i relation till skola är det jag vill studera och lyfta fram, vilket gör att intervju är ett logiskt val av metod. Valet av metod kommer att presenteras i följande avsnitt.

4.2. Intervju som metod

Vid val av forskningsmetod behöver syftet, det som ska undersökas, tas i beaktande. Forskning kan grupperas enligt kvalitativ och kvantitativ forskning. Kvalitativ forskning handlar om att klargöra ett fenomenets karaktär eller egenskaperna hos någonting, och söker således efter ett fenomenets innebörd eller mening. Kvantitativ forskning däremot handlar om att fastställa fenomenets förekomst eller frekvens som berör karaktärer eller egenskaper. Inom såväl kvalitativa som kvantitativa studier kan data samlas in på många olika sätt. Intervjuer är en vanlig datainsamlingsmetod, och innebär att forskaren samtalar med intervjupersonerna för att få fram deras muntliga uppgifter, berättelser och förståelser av ett fenomen. (Widerberg, 2002).

Kvale och Brinkmann (2014) beskriver intervjuer som ett utbyte av åsikter mellan två personer som samtalar om ett ämne som intresserar dem båda, ett samtal som har såväl struktur som ett syfte. Intervjuerna kan vara planerade och genomtänkta på förhand, men kan också utformas under intervjun, beroende på vad som studeras. I en kvalitativ intervjustudie finns det olika typer av intervju att välja mellan beroende på hur intervjun är utformad. För det mesta skiljer man intervjutyperna mellan öppna och strukturerade intervjuer. En öppen intervju görs med avsikten att intervjupersonerna ska berätta så fritt som möjligt om sina erfarenheter, medan en strukturerad intervju utgår ifrån på förhand bestämda ämnen och frågor. Den vanligaste intervjuformen är semistrukturerad intervju, d.v.s. en intervju som till viss del är strukturerad. (Dalen, 2008).

Jag vill ta reda på hur föräldrar till särbegåvade barn upplever sitt barns situation i olika sammanhang, särskilt i skolan. Det är alltså föräldrars tankar som ligger i fokus och därför har jag valt att använda mig av en kvalitativ intervjustudie, eftersom det är den metod som är mest

lämplig för mitt ändamål. Valet av intervjutyp föll på semistrukturerade intervjuer eftersom jag har specifika ämnen jag vill behandla, samtidigt som jag vill att mina informanter ska ha möjlighet att fritt lyfta fram sina tankar. I min studie är antalet intervjuer som inkluderas åtta. I hälften av intervjuerna deltog två föräldrar och i hälften av intervjuerna deltog en förälder, vilket resulterade i sammanlagt 12 informanter för min studie. Datainsamlingen, urvalet och genomförande presenteras ingående i följande avsnitt, avsnitt 4.3. Analys av data redogörs för i avsnitt 4.4.

Genom en kvalitativ intervju är delar av intervjupersonens berättelser väsentliga för att få insikt över intervjupersonernas förståelse av intervjuens fokusområde. Att använda sig av en kvalitativ intervju är alltså lämpligt ifall forskaren vill få fram människors förståelse av ett fenomen. (Widerberg, 2002). Vid utförandet av en intervju behöver forskaren tänka på sitt tillvägagångssätt, och relationen som skapas mellan forskaren, d.v.s. intervjuaren, och intervjupersonen är mycket viktig eftersom det intervjupersonen berättar kommer bli studiens material. Intervjupersonen behöver alltså känna sig trygg i situationen för att kunna öppna upp sig. Dokumentering av intervjuer behöver göras för att kunna framställa en överföring från talspråk till skriftspråk, för att därefter kunna analysera och verifiera intervjumaterialet, men också för att kunna ge en optimal rapportering av resultatet för den kvalitativa studien. (Kvale & Brinkmann, 2014). Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att det finns flera sätt att registrera intervjuer för dokumentering; med ljudbandspelare, videobandspelare, genom att föra anteckningar eller att komma ihåg. När en kvalitativ intervjustudie ska utföras behöver forskaren också fundera kring antalet informanter. Kvale och Brinkmann (2014) menar att antalet intervju personer beror på undersökningens syfte, och uppger att forskaren ska intervjua så många personer som behövs för att ta reda på det som forskaren vill veta. Ett för litet antal informanter kan göra det svårt att generalisera, medan ett för stort antal informanter kan göra tolkningsprocessen svår. (Kvale & Brinkmann, 2014).

4.3. Datainsamling, urval och genomförande

Datainsamlingen för min studie gjordes genom kvalitativa intervjuer, vilket är en lämplig metod för att få fram människors erfarenheter, tankar och känslor gällande ett visst ämne, menar Dalen (2008). Ryen (2004) lyfter fram att kvalitativ forskning har plats för många olika riktningar, och möjliggör en djupare förståelse av ett fenomen. Att välja ifall jag ville använda

öppna intervjuer, där intervjupersonerna fritt får berätta om sina erfarenheter, eller semistrukturerade intervjuer, där intervjun utgår ifrån ämnen som ska beröras, var för mig ett självklart val. Jag valde att använda mig av semistrukturerade intervjuer eftersom jag ville att studiens syfte skulle fungera som utgångspunkt i intervjuerna, samtidigt som jag ville att mina informanter skulle ha möjlighet att öppet beskriva sina uppfattningar för att få så omfattande svar som möjligt. Bryman (2011) lyfter fram semistrukturerade som intervjuer med relativt specifika ämnen som ska beröras, där informanterna ändå har möjlighet att svara på eget sätt. Dessutom har forskaren möjlighet att ta frågorna i valfri ordning, samt ställa följdfrågor (Bryman, 2011).

När jag utformade min intervjuguide utgick jag ifrån mitt syfte och mina forskningsfrågor. Därefter fastställde jag fyra essentiella ämnen, d.v.s. frågeområden, och mitt totala antal intervjufrågor blev 18. Mina frågeområden och intervjufrågor fungerade som underlag för mina intervjuer, men det fanns även utrymme för följdfrågor och vidare diskussion, vilket för mig var mycket givande. Det första frågeområdet som ingick i min intervjuguide fungerade som bakgrundsinformation om och introduktion till barnet och särbegåvningen. Det andra innehöll frågor om barnet i relation till hemmet och det tredje frågeområdet behandlade barnet i relation till skolan. Det fjärde och sista frågeområdet innehöll övriga frågor kring barnet och dess särbegåvning, för att fånga upp så mycket information som möjligt. Vid behov använde jag följdfrågor, men jag upplevde i allmänhet att mina informanter var väldigt duktiga på att berätta och beskriva. Målet med mina intervjuer var att få förståelse för hur föräldrar till särbegåvade barn uppfattar särbegåvning, men framför allt hur de upplever sitt särbegåvade barns situation ur ett skolperspektiv.

Av de åtta intervjuer som genomfördes, utfördes två ansikte mot ansikte, och resterande intervjuer utfördes elektroniskt via Zoom. Registrering av intervjuer kan göras på flera sätt för dokumentering (Kvale & Brinkmann, 2014). De intervjuer som utfördes ansikte mot ansikte spelades in som ljudfiler och intervjuerna som utfördes elektroniskt spelades in med inspelningsfunktionen i Zoom-programmet. Att registrera intervjuerna på detta sätt gjorde att jag hela tiden hade fokus på intervjupersonerna och det som sades. Kvale och Brinkmann (2014) menar att det vanligaste sättet för registrering av intervjuer är att använda en ljudbandspelare eftersom det gör att intervjuaren kan koncentrera sig på såväl ämne som dynamik under intervjun, för att sedan kunna lyssna igenom materialet i lugn och ro i efterhand. Intervjuerna spelades in med avsikten att jag skulle ha möjlighet att transkribera

materialet för att kunna analysera det och framställa resultatet för studien.

Att transkribera beskriver Kvale och Brinkmann (2014) som att ändra från en form till en annan, att översätta från muntligt språk till skriftspråk. Vidare beskriver Kvale och Brinkmann (2014) att det är en tolkande process som kan vara utmanande då tal ska återges till skrift, eftersom en intervju är en levande och social interaktion där tid, tonläge och kroppsliga uttryck visar sig genast, vilket inte synliggörs i text. Mitt intervjumaterial, som spelades in som ljudfiler eller via elektroniska inspelningsfunktioner, blev transkriberat i privata textdokument. Kvale och Brinkmann (2014) lyfter fram två viktiga förutsättningar för att kunna göra utskrifter, att intervjun verkligen har spelats in och att samtalet i under intervjun är hörbart. Innan jag inledde mina intervjuer, gjorde jag testintervjuer både genom att spela in ljudfiler på en låst mobiltelefon, och genom att använda inspelningsfunktionen i Zoom. Testintervjuerna gjordes dels för att se hur länge det på ett ungefär skulle ta att gå igenom mina tänkta frågeområden, dels för att se att tekniken funkar och att ljudet hörs bra. När jag påbörjade mina intervjuer hade jag räknat att en intervju skulle ta mer eller mindre en timme, beroende på informanterna. Intervjuerna blev slutligen mellan 32 minuter och 1h och 55 minuter. Att göra utskrifter av intervjumaterial är tröttande och tidskrävande, och en intervju på en timme tar ungefär fem timmar att transkribera (Kvale & Brinkmann, 2014). När jag gjorde mina utskrifter lade jag inte fokus på hur lång tid det tog att transkribera, men jag upplevde det som mycket tidskrävande, men tillika väldigt viktigt för min analys. Utskrifterna blev mellan 5 och 18 sidor långa, beroende på intervjuernas längd och informanternas sätt att prata och beskriva.

I min studie fungerade föräldrar som informanter. Kriterierna för att delta i studien var att informanterna, d.v.s. föräldrarna, skulle ha ett särbegåvat barn i åldern 7–17 år som har fått eller får undervisning i skola inom ramen för grundläggande utbildning. Därtill skulle särbegåvningen vara konstaterad genom en pedagogisk utredning, eller på något annat sätt uppmärksammat utifrån, exempelvis av en lärare eller skolpsykolog. Målet var att utföra totalt fem intervjuer. För att hitta informanterna valde jag att söka via bekanta och bekantas bekanta, för att underlätta processen. Informanterna hittades via egna privata nätverk men också via min handledares nätverk. Därtill fick jag informanter via en facebook-grupp för särskild begåvning i Finland. Jag vände mig också till kontaktpersoner för pedagogisk utbildning samt Hem och Skola, vilka jag inte hittade informanter via. Intervjuerna blev totalt åtta stycken, där 12 informanter ingick. Eftersom jag inte hade kännedom om mina

informanternas hemförhållanden, fick informanterna själva besluta ifall ena föräldern eller båda föräldrarna skulle delta i mina intervjuer. I fyra av intervjuerna deltog barnets båda föräldrar och i fyra av intervjuerna deltog barnets ena förälder. Intervjuerna som genomfördes inkluderade totalt tio barn i åldrarna 7-16 år. Tre av barnen var flickor och sju av barnen var pojkar. För att trygga mina informanternas integritet benämner jag föräldrarna som förälder eller informant, och barnen för barn eller hen. I resultatet kommer föräldrarnas tankar såväl i form av citat som i mina narrativa konstruktioner redogöras för i plural. De citat som presenteras kommer att vara obemärkta på det vis att jag inte kommer framföra vilka citat som hör ihop med vilken informant. Dock bör det poängteras att min handledare har kontrollerat att mina citat är äkta och att jag själv är medveten om vilka citat som hör till vilken informant.

4.4. Analys

Kvale och Brinkmann (2014) lyfter fram tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering samt rapportering som intervjuundersökningens sju stadier. Under genomförandet av denna studie har jag hela tiden utgått ifrån dessa sju stadier. När arbetet med studien inleddes visste jag att jag ville göra en kvalitativ intervjustudie och mitt övergripande ämne särskild begåvning var också självklart. Tematiseringen fortsatte sedan med formulering av syfte och forskningsfrågor. Därefter påbörjades planeringen av studiens upplägg och intervjuerna förbereddes med hjälp av en intervjuguide. I takt med att intervjuerna genomfördes påbörjades transkriberingen av materialet, d.v.s. överföring av materialet från tal till skrift. När transkripten var klara påbörjades analysen i enlighet med studiens syfte och forskningsfrågor. Jag jämförde olika analysmetoder för bästa möjliga genomförande och resultat och valet av analysmetod föll slutligen på en tematisk innehållsanalys. Efter att analysen var genomförd fortsatte arbetet med att fastställa intervjuresultatets trovärdighet och tillförlitlighet, d.v.s. att undersöka resultatets konsistens och att studien undersökt det som den är avsedd att undersöka. Slutligen utfördes en rapportering av studiens resultat och metoder enligt forskningsprinciper. (Kvale & Brinkmann, 2014).

Jag valde att själv skriva ut mina intervjuer, eftersom jag ville få en helhetsbild av att utföra intervjuer. Jag upplever också att det var berikande att göra utskrifterna själv eftersom min analys egentligen inleddes redan under intervjuerna och jag således hade med mig sociala och emotionella erfarenheter från intervjuerna när jag gjort mina utskrifter och vidare analyser (Kvale & Brinkmann, 2014). När utskrifter görs är det viktigt att tydligt ange hur utskrifterna

har gjorts och redogöra för vilka beslut som tagits för utskriften. Till exempel behöver man fundera över hur ordval och språk, hummanden, pauser och emotioner återges. (Kvale & Brinkmann, 2014). Mina beslut för utskriften var fem stycken. Jag beslöt mig för att använda mig av standardsvenska då intervjupersonernas dialekt inte påverkade innehållet i. Jag använde mig av skriftspråk och ändrade grammatiken i uttalanden där förståelsen påverkades, t.ex. vid talspråk och oklar ordföljd. Jag valde att utelämna upprepningar av enskilda ord, hummanden, skratt och tvekande. Mina återkopplingssignaler, d.v.s. bekräftande ljud exkluderades och skrevs ut endast i de fall jag ansåg att det krävdes. Alla namn och platser som nämns i intervjuerna, som på något vis kan avslöja mina informanter, är antingen exkluderade eller förändrade för att uppfylla konfidentialiteten i studien. Jag följde samma beslut i alla utskrifter.

Efter att jag utfört mina åtta intervjuer och transkriberat materialet, och således fått ett nytt material i form av utskrifter, inledde jag min analysprocess med att finna mönster och teman. Eftersom jag utförde intervjuerna och gjorde utskriften själv hade jag en god uppfattning om helheten, och redan när jag utförde intervjuerna kunde jag påträffa både likheter och skillnader bland mina informanters svar, d.v.s. mitt huvudmaterial för analysen. Fejes och Thornberg (2019) lyfter fram sensitivitet och objektivitet som två viktiga faktorer att beakta vid utförandet av den kvalitativ analys. Sensitivitet handlar om att hitta relationer mellan teman som utvecklas, att kunna känna av känsliga antydningar, och utveckla en egen teoretisk modell baserad på data. Objektivitet däremot handlar om att kunna skapa distans till både material och resultat. Det är nödvändigt att kunna hitta en jämvikt mellan sensitivitet och objektivitet. (Fejes & Thornberg, 2019). Fejes och Thornberg (2019) lyfter också fram att det är viktigt att inleda forskning med så lite förutbestämda idéer som möjlig, men att kunskap eller föreställningar som forskaren redan har självklart inte ska exkluderas. När jag genomförde mina intervjuer hade jag sedan tidigare kunskap om särskild begåvning, och jag hade också bildat uppfattningar om ämnet och potentiella resultat, men jag läste igenom materialet ett flertal gånger, och försökte noggrant studera det som sagts och började efter hand finna både teman och underteman. Teman och underteman kan beskrivas som resultatet av en noggrann läsning av de utskrifter som utgör data (Bryman, 2011). Teman och underteman kan hittas på olika sätt och Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att en forskare beroende på det fenomen som studeras kan välja att arbeta induktivt, deduktivt eller abduktivt. Att arbeta induktivt är en process som utgår ifrån observationer av verkligheten, d.v.s. det empiriska materialet, som slutsatserna sedan baseras på. Deduktion är motsatsen till induktion

och handlar om att utgå ifrån teori. (Kvale & Brinkmann, 2014). Mina teman har identifierats genom min analys, och jag har i min analysprocess valt att arbeta abduktivt, d.v.s. genom att kombinera den induktiva och deduktiva metoden och således utgå ifrån både teori och empiri i min analys. Därför är de teman som jag identifierade i mina utskrifter påträffade dels genom teori, dels genom mina intervjuer.

I mina utskrifter av informanternas svar försökte jag hitta likheter och skillnader. Så småningom hittade jag ett mönster och kunde skapa teman, vilka blev fem: upptäckt och kartläggning, kännetecken, problematik, differentiering och berikning samt brister och behov. När jag hade fastställt mina teman, påbörjades arbetet med att bryta ner dem i mindre delar. Jag skapade då underteman. För att underlätta processen använde jag mig av färgkodning för att tydliggöra både mina teman och underteman för mig själv samt för att lyfta fram det jag ville använda mig av i min resultatredovisning. Resultaten beskrivs främst som integrerade helheter där anonymiserat material från alla intervjuer ingår, men också genom enskilda narrativ där jag bearbetat texten och beaktat informanternas anonymitet.

4.5. Forskningsetiska aspekter

Vid utförandet av forskning behöver forskningsetiska aspekter hela tiden tas i beaktande. Kvale och Brinkmann (2014) lyfter fram informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser och forskarens roll som fyra viktiga områden inom forskningsetik. Informerat samtycke innebär att informanterna behöver få kännedom om studiens syfte, upplägg och att deltagandet är frivilligt. Det behöver också framkomma hur intervjun och materialet kommer behandlas samt vem som har tillgång till det. Konfidentialitet handlar om överenskommelser mellan informanterna och forskaren, exempelvis att privat information eller annan information som identifierar informanterna inte avslöjas. Med konsekvenser menas att forskaren behöver överväga eventuella konsekvenser med studien, konsekvenser både för informanterna och den grupp de representerar. Forskarens roll syftar på forskaren som person och att forskaren ska uppnå hög vetenskaplig kvalitet på studien, t.ex. att resultaten är korrekta och representativa för området som studerats. (Kvale & Brinkmann, 2014).

Jag hade kontakt med mina informanter främst via email. När jag tog kontakt första gången beskrev jag kort vem jag är, studiens syfte och upplägg samt kriterierna för att delta. När informanterna väl hade bekräftat att de ville delta, bifogade jag ett informationsbrev med

ingående information om studien, se bilaga 1. Informanterna fick information om studiens syfte, kriterier, datainsamling, genomförande och behandling av data. De intervjuer som utfördes ansikte mot ansikte spelades in och sparades som ljudfiler på en låst mobiltelefon, och de intervjuer som utfördes elektroniskt spelades in och sparades på en låst laptop. Informanterna fick också kännedom om hur länge ljudfilerna skulle sparas, d.v.s. fram till godkännande av avhandlingen. Intervjuerna som utfördes var anonyma och materialet behandlades konfidentiellt under hela processen. Jag var den enda som hade tillgång till intervjuerna och materialet. Min handledare fungerade som medbedömare och hade således tillgång till materialet i anonymiserad form. Informanterna var också medvetna om sitt frivilliga deltagande, och att de när som helst kunde avbryta intervjun. När intervjuerna genomfördes kontrollerade jag att informanterna hade läst informationsbrevet, och frågade ifall det fanns oklarheter eller frågor om studien – informanterna gav på så vist muntligt samtycke och grönt ljus för att påbörja intervjuerna.

Förutom etik är också tillförlitlighet något som behöver tas i beaktande i en studie. Bryman (2011) beskriver tillförlitlighet enligt fyra delkriterier där bland annat trovärdighet lyfts fram som en viktig del. Trovärdighet innebär ett säkerställande av att studien utförts enligt gällande regler, alltså att studien är pålitlig och säker (Bryman, 2011). Innan jag påbörjade min forskning läste jag in mig på såväl forskningsetik som tillförlitlighet för att få en uppfattning om vad som behöver tas i beaktande. Jag vände mig till vetenskaplig litteratur kring dessa ämnen också under studiens gång för att säkerställa mitt etiska tillvägagångssätt och studiens tillförlitlighet. Tillförlitlighet och trovärdighet handlar kort sagt om hur noggrann, systematisk och väl genomförd studien är (Fejes & Thornberg, 2019). Fejes och Thornberg (2019) lyfter fram validitet, ett begrepp som flitigt används för att beskriva kvalitet i forskning. Validitet handlar om hur väl forskningen och metoderna som används faktiskt undersöker det som avses att undersökas (Fejes & Thornberg, 2019).

När intervjuguiden utformades utgick jag ifrån studiens syfte och centrala forskningsfråga för att få så tillförlitliga svar som möjligt. Alla intervjuer som genomfördes utgick ifrån samma intervjuguide, vilket höjer tillförlitligheten. Jag undvek ledande frågor och använde mig i stället av öppna frågor för att inte begränsa svaren och låta informanterna besvara med egna ord. Det behöver förvisso påpekas att jag i intervjuerna strävade efter att få fram informanternas personliga tankar och erfarenheter och således fick unika svar.

5. Resultat

I följande kapitel kommer studiens resultat att redogöras för. Inledningsvis presenteras studiens tematiska analys av föräldrarnas tankar, där kodning och mina teman och underteman lyfts fram. Därefter diskuteras mina teman och tillhörande underteman var för sig. Avslutningsvis sammanförs resultatet ur ett metaperspektiv för att betrakta och analysera resultatet.

5.1. Teman identifierade för föräldrars tankar

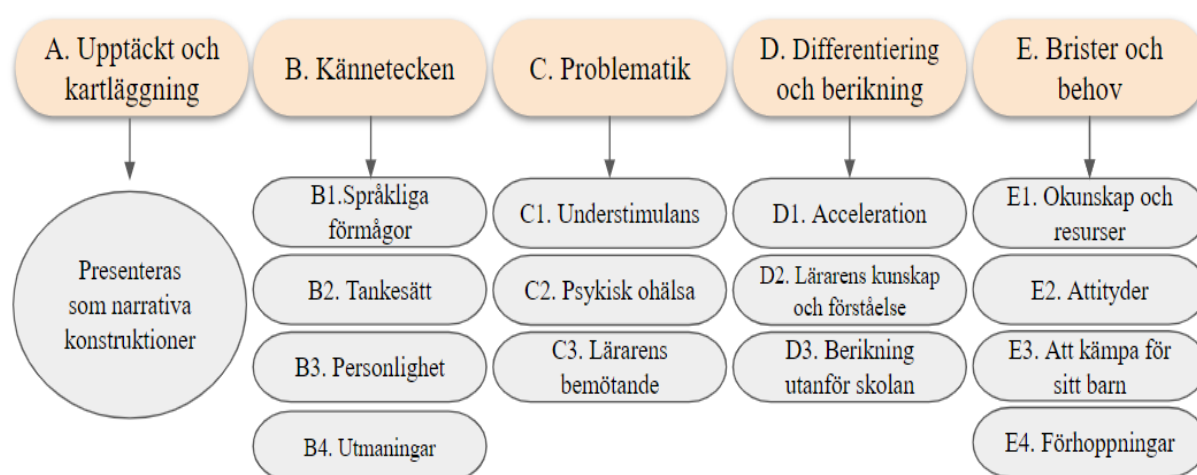
I resultatredovisningen går intervjuvaren, analysen och tolkningen hand i hand, men jag strävar efter att lyfta fram mina resultat på ett så tydligt och begripligt sätt som möjligt genom en resonerande presentation (Stukát, 2011). Resultatet för min huvudsakliga forskningsfråga, att ta reda på hur föräldrar till särbegåvade barn upplever sitt barns situation i olika sammanhang ur ett skolperspektiv, har framställts med hjälp av en tematisk analys, genom att identifiera teman och underteman, vilka har påträffats baserat såväl på teori som på mina kvalitativa intervjuer. Sammanställning, uttolkning och att kreativt använda intervjumaterialet är den arbetsinsats som är mest avgörande och krävande, samtidigt som sortering och att kategorisera materialet ger en överblick som är till fördel för att hitta mönster och komma fram till ett resultat (Alvesson, 2011). De fem teman som har blivit identifierade för studiens resultat är upptäckt och kartläggning, kännetecken, problematik, differentiering och berikning samt brister och behov, vilka kommer att presenteras i skilda avsnitt var för sig.

Det första temat, tema A, upptäckt och kartläggning handlar om hur föräldrarna beskriver att deras särbegåvade barn blivit upptäckt och om eller hur särbegåvningen kartlagts. Detta tema är inte indelat i underteman, utan presenteras som narrativa konstruktioner för att begripliggöra materialet. Det andra temat, tema B, kännetecken, handlar om de utmärkande egenskaper som föräldrarna lyfter fram hos sina särbegåvade barn, egenskaper som till stor del också i tidigare teori och forskning betraktas som typiska. För temat kännetecken har jag identifierat fyra underteman: B1 språkliga förmågor, B2 tankesätt, B3 personlighet samt B4 utmaningar. Det tredje temat, tema C, problematik, handlar om problem med anledning av särbegåvning, och har delats in i totalt tre underteman: C1 understimulans, C2 psykisk ohälsa och C3 lärarens bemötande. Tema D, differentiering och berikning lyfter fram hur skolan differentierar och berikar undervisningen, men också hur barnet berikas utanför skolan, och är

indelad i D1 acceleration, D2 lärarens kunskap och förståelse samt D3 berikning utanför skolan, d.v.s. tre underteman. Det femte och sista temat, tema E, brister och behov fokuserar på vilka brister som finns i utbildning och undervisning vad gäller särbegåvning. Därtill lyfts behov fram, med fokus på föräldrarnas önskemål och uppmaningar. För det sista temat har följande fyra underteman definierats: E1 kunskap och resurser, E2 attityder, E3 att kämpa för sitt barn, samt E4 förhoppningar.

Figur 1. Visualisering av teman identifierade för föräldrars upplevelser av sina särbegåvade barns situation ur ett skolperspektiv

När jag gick igenom mitt material kunde jag konstatera att tema A, upptäckt och kartläggning, inte kunde kategoriseras i underteman på samma sätt som övriga teman. Av totalt fem teman presenteras därför ett tema, tema A, presenteras i form av narrativa konstruktioner där varje intervju skildras i form av separata berättelser. De övriga fyra temana presenteras enligt samtliga informanter och deras uttalanden, vilka sammanflätas. Dessa teman består av underteman.

Kvale och Brinkmann (2014) beskriver citat som det vanligaste sättet att presentera resultat från en intervjuundersökning eftersom citat ger en tydlig bild av intervjuinnehållet. Jag använder mig av citat från mina utskrifter, i kombination med kontextualisering, tolkningar och beskrivningar. De citat som anges är direkt tagna ur mina utskrifter, vilka är utarbetade enligt de beslut som presenterades i avsnitt 4.3 – utskrifterna är skrivna på standardsvenska och skriftspråk, och upprepningar, hummanden, skratt, tvekande samt mina egna återkopplingssignaler är utelämnade. Förutom det är naturligtvis namn och platser som kan avslöja mina informanter exkluderade eller förändrade: ”För att värna om intervjupersonernas

privatliv kan man använda sig av fingerade namn och ibland förändringar av intervjupersonernas egenskaper vid publiceringen av resultaten” (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 323).

I följande fem avsnitt kommer resultatet att presenteras ingående enligt de teman och underteman som identifierats. Varje tema presenteras enskilt för att redogöra för resultatet så tydligt som möjligt. I slutet av kapitlet kommer resultatet att beskrivas i en sammanfattning av föräldrarnas perspektiv för att betrakta, analysera och tolka resultatet, för att få en bättre förståelse.

5.1.1. Upptäckt och kartläggning

I detta avsnitt kommer upptäckt och kartläggning presenteras enligt hur föräldrarna beskriver att deras särbegåvade barn blivit upptäckta, samt ifall kartläggningsmetoder har använts och i sådana fall vilka kartläggningsmetoder som använts. Detta tema kommer att presenteras genom narrativ. Ett narrativ är en historia, en berättelse, som kan konstrueras dels enligt de historier som berättas under en intervju, dels genom att konstruera sammanhängande berättelser från flera olika delar av intervjun. Därtill kan ett narrativ konstrueras som en helhet av flera olika intervjuer inom samma tema (Kvale & Brinkmann, 2014). Följande åtta narrativ är konstruerade som sammanhängande berättelser från flera olika delar av intervjun i frågan. Jag har valt att använda mig av ett narrativt inslag eftersom jag upplever att särbegåvade barn kan upptäckas på olika sätt, och processen kan se olika ut, vilket också syns i mina intervjuer. Mina narrativa konstruktioner kommer att koncentrera och exemplifiera mitt material enligt hur föräldrarna beskriver att deras barns särbegåvning har upptäckts och eller kartlagts. Jag kommer inte att inkludera hur processen sett ut från början av upptäckten till hur situationen ser ut i nuläget, med tanke på byte av lärare och skolor. Jag lägger således fokus på det skede när särbegåvningen för första gången upptäckts.

Föräldranarrativ 1

Vi har ju alltid vetat att hen är smart. Men inte visste vi det här med särbegåvning. I årskurs ett och två hade hen en lärare som var medveten om att barn kan vara på olika nivå och läraren var också tydlig med att säga ifall vårt barn hade det för lätt eller för svårt. I trean fick vårt barn en ny lärare som inte förstod och då började problemen sakta men säkert. Det

blev jobbigt för vårt barn på grund av att hen var understimulerad, och hen tyckte att det var tungt att ta sig till skolan, vilket till slut gjorde att vi blev konsulterade till barnpsykiatri för en utredning. I undersökningen som gjordes framkom att hen var klart begåvad över andra barn, och det var då vi förstod att hen var särbegåvad. Då började vi läsa på och hittade listor med typiska kännetecken för särbegåvning och då var det som att vi fick en beskrivning av vårt barn. Hen har själv heller inte vetat att hen är särbegåvad innan hen gjorde undersökningen, men hen har alltid hört att hen är lite utöver det vanliga, speciellt med språket. Efter undersökningen var det enda hen fick förklarat för sig att hen är smart. I samband med det läste vi mycket om särbegåvning och försökte förklara för hen vad det handlar om för att hen skulle få ökad förståelse för sig själv.

Föräldranarrativ 2

I förskolan under vårterminen började vårt barn komma hem och hade mer eller mindre självmordstankar. Hen sa att det inte fanns någon orsak att leva och att allt bara är tråkigt. Hen var ju helt klart understimulerad. I det skedet började vi googla och kom på så vis i kontakt med särbegåvning. Skulle vi ha känt till begreppet särbegåvning och haft lite kunskap tror vi absolut att vi skulle ha sett det tidigare. Redan från två års ålder har hen egentligen utmärkt sig kognitivt, hen lärde sig t.ex. läsa när hen var 2 år och 10 månader. Efter förskolan började hen på ettan och under vårterminen på ettan kände vi att vi behövde göra någonting eftersom allt var för lätt och tråkigt, och hen mådde dåligt. Då ringde vi specialläraren och sa att vi inte vet vilken nivå hen är på, och att skolan inte heller verkar veta, och krävde att specialläraren som hade verktygen för att testa skulle testa vårt barn. Hen gick till specialläraren flera gånger och testades i modersmål, och efter det blev det klart för lärarna att hen kognitivt var väldigt stark. Det är det enda som hen blivit testad på, och då kände vi inte heller att vi behövde testa desto mer för vi visste ju hur hen var. När hen började på trean fick hen en lärare som förstod att hen behöver få stöd, precis som de elever som befinner sig på den svagare sidan av kurvan får sitt stödbehov uppfyllt. Vi fick ganska bra bemötande på något vis.

Föräldranarrativ 3

När hen gick i förskolan beklagade sig förskolläraren över hen och i samband med det kom en specialbarnträdgårdslärare och kollade vårt barn. Specialbarnträdgårdsläraren ringde hem och vi diskuterade att hens pedagog på förskolan inte verkade förstå sig på barn som hen, och att hen behövde få mer utmaningar eftersom det de gick igenom på förskolan var för

lätt, hen kunde ju allt redan. Vi har ju hemma funderat att hen är lite smartare än andra barn och vi hade hen på skoj att göra ett IQ-test för vuxna en gång. Denna typ av test är ju inte officiella test, men ändå riktgivande. Testet bestod av 100 frågor och hen orkade koncentrera sig på kanske 65 av frågorna. Ett normalt IQ är ju mellan 90 och 110 och hen hade 118 eller något sådant, så bara där drog hen det väldigt högt. Hens klasslärare har tagit upp att hen är begåvad och efter det någon gång gjorde skolpsykologen ett test med hen som egentligen var för femmor eller sexor. Skolpsykologen lade märke till att hen inte riktigt litade på skolpsykologen i början, hen försökte inte riktigt och ifrågasatte varför hen skulle göra det. Testet gjordes vid flera tillfällen och bestod av olika delar, och skolpsykologen sa att hen skulle ha haft ett högre resultat ifall hen skulle ha fått ta om de första två modulerna eftersom hen vid det tillfälle då de gjordes ännu inte var bekväm i situationen, och då var ju hens resultat ändå bra. Vi hade ju nog hört särbegåvning innan detta men vi har ju inte tagit reda på vad det egentligen är, och vi pratar ju mer om att hen är lite smartare än genomsnittet. Hen är själv inte medveten om detta men vi har försökt förklara för hen att hen tänker lite annorlunda, förstår saker och kan göra saker lite lättare än andra barn.

Föräldranarrativ 4

När vårt barn hade gått tre veckor i årskurs ett tog hens klasslärare kontakt och förklarade att de behöver göra lite annorlunda med hen eftersom hen alltid låg steget före och alltid hade gjort klart allting innan alla andra. Det var då vi insåg att hen inte kommer hållas motiverad för skolan ifall hen bara ska "sitta av det". Vi borde ju ha vaknat direkt efter de där tre veckorna på ettan men det bara rullade på och det var först efter jul som vi insåg att något borde hända och då var det ju ingen vits att göra några större ändringar. Vi hade ett möte där skolans lärare och elevvårdspersonal ingick och så gjorde hen en evaluering vid skolpsykologen, som rekommenderade att hen skulle hoppa upp en klass. Hen gick också till skolläkaren. Hen var över sin egen åldersnivå på de flesta delar av det test som gjordes. Det gick sedan vidare till utbildningschefen som godkände det som ett tjänstemannabeslut och följande höst började hen trean i stället för tvåan. Vi har ju kommit i kontakt med särbegåvning tidigare men vi har inte alls reflekterat åt det hållet och vi använder inte det begreppet. Vi har bara tänkt att hen mognar lite fortare.

Föräldranarrativ 5

Begreppet särbegåvning har funnits för oss, och hen hade ganska stora beteendevårigheter från att hen var 4,5 år till mitten av förskolan, så i samband med det läste vi mycket för att ta

reda på ifall det var särbegåvning eller något annat det handlade om. Det var också då som vi tog kontakt med en rådgivningspsykolog, för att utesluta men också för att få papper på att det finns en särbegåvning, för att kunna få anpassningar i förskolan och skolan, ifall det skulle behövas. Hen var 5 år när hen gjorde ett WISC-test hos rådgivningspsykologen, och där framkom det att hen låg över genomsnittet. Hen ”misslyckades” i den del där pussel ingick, för hen hade noll intresse för pussel. Logiskt och fluent däremot låg hen över i. Hens språkliga förmåga är nog det som syns tidigast men också allra mest. Vi har inte använt begreppet särbegåvning, utan pratat om att hen lär sig lätt och snabbt, och diskuterat att det är jobbigt med repetition. I förskolan och skolan behövde pedagogerna egentligen inte ”upptäcka” det eftersom hen var utredd redan innan hen började förskolan, men de har nog poängterat att hen är kognitivt stark.

Föräldranarrativ 6A

I dagis hade hen svårt att hitta jämnåriga vänner för att hen var extremt verbal och ville prata hela tiden, vilket de andra barnen inte orkade med och de förstod inte heller vad hen sa. Efter den terminen ville vi att hen skulle byta dagis, och hen fick plats på ett privat dagis där det var större grupper och professionell personal. Så när hen var 3 år fick hen vara med barn upp till 5-6 års ålder. Hen har alltid trivts i sociala sammanhang med många människor och vi har aldrig diskuterat särbegåvningen med skolan, för det är det sociala för hen i huvudsak. När hen var 5-6 år var hen ett barn som uppmärksammades för sitt språk. Vi upplever inte att skolan behöver förstå att hen är särbegåvad eftersom hen inte uppenbart är synligt särbegåvad inom ett skolområde och får utlopp för sin språkliga förmåga utanför skolan.

Föräldranarrativ 6B

Det tog ganska lång tid innan vi förstod att också hen var språklig begåvad. Hen är introvert, hade svårt att få kontakt med sina jämnåriga och vantrivdes på dagis. Under ett helt år pratade hen inte högt på dagis för att hen inte vågade. Sen började hen förskolan med enormt stora förväntningar, och blev besviken. Det var ju bara dagis som fortsatte tyckte hen. Sen började hen ettan med stora förväntningar och blev besviken än en gång. Det var då problemen började, hen blev ledsnare, var nära till depression och hen ville inte gå till skolan. Vi förde många samtal med läraren, och med resten av skolans personal kring att hen skulle behöva stimulans och utmaningar. Men lärarens syn på saken var att så länge hen är så obekvä, på grund av att hen har prestationskrav på sig själv, ger läraren inga

utmaningar åt hen – inte förrän hen börjar slappna av. Och hen uttryckte det själv som ”Jag kan inte slappna av när det är för lätt.”. Hen upplevde att hen misslyckades och inte passar in i skolan. Vi hade så många samtal med den här läraren och det hände inget, fram tills att hen i trean fick en ny lärare med matematik och kodning som särintresse. Vi hade ett möte med hens nya lärare kring att det är svårt att få hen till skolan och att hen behöver mer utmaning, och den läraren lyssnade till all lycka. Det var den läraren som gjorde att hen fick stöd, och i hens plan på Wilma finns det inskrivet att hen behöver extra stöd för sin särbegåvning. Det har inte blivit gjort något test för särbegåvning men det är så många lärare som observerat det så vi tycker att det räcker.

Föräldranarrativ 7

Vi hade tidigare ingen koll på särbegåvning och hade aldrig tänkt i sådana termer. Men redan de tre första skolåren var det utmanande med vårt barn. Hen klagade ofta på att det inte var roligt, att det var för lätt och hen fick psykosomatiska besvär. Lärarna i skolan hade en obligatorisk fortbildning som handlade om särbegåvade elever, och flera av hens lärare hade pratat ihop sig och sagt att det lät som en beskrivning av hen. De tog kontakt från skolan. Vi var jättetveksamma först. Det kändes lite elitistiskt. Men sen började vi googla och kolla hemsidor och beskrivningar med typiska drag hos särbegåvade barn och när vi läste det var det som att få en beskrivning av vårt barn. Då förstod vi. Vi började se ett mönster. Sen började vi uppmärksamma det och frågade hen mer och då blev det bara tydligare och tydligare. I början av fyran kom det här. Men för att få anpassningar i undervisningen krävde skolan ett intelligenstest. Skolpsykologen var överarbetad så vi gick till en privat psykolog och gjorde testet. Testet var oplanerat och psykologen hade ingen erfarenhet att testa för vårt ändamål och testet gick dessutom på tid, vilket barnet inte fick veta. Så testet gav inte en sanningsenlig bild av hens intelligens eller kapacitet, men det visade ändå att hen var särbegåvad, vilket räckte för att skolan skulle anpassa. Hen läste själv in sig och kom ganska snabbt till ordet särbegåvad, så hen är nog medveten om det, men vi pratar mer om att lära sig snabbt.

Föräldranarrativ 8

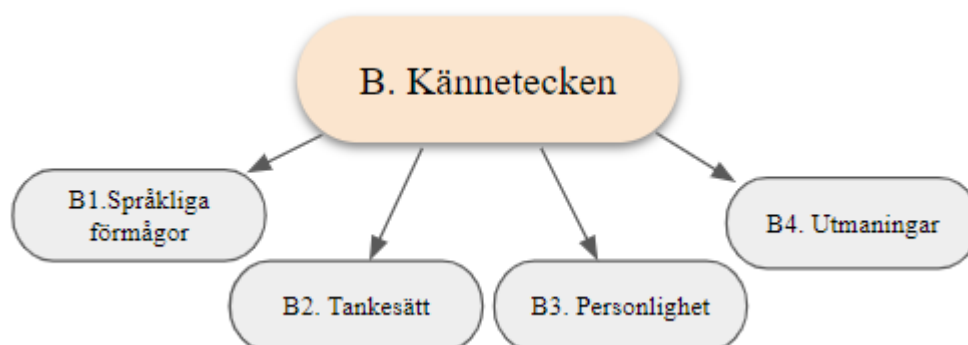
När hen gick på ettan och vi hade det första utvärderingssamtalet med klassläraren, hade klassläraren tagit med specialläraren, och det var första gången som de föreslog att flytta upp vårt barn en klass. Vår första reaktion var att absolut inte göra det, och nu i efterhand borde vi ju ha gjort det redan då. När hen gick på tvåan var vi på resa, och lyssnade på

radio. Då kom det ett program på radio om särbegåvning, något som då ännu inte talats så mycket om. I radioprogrammet blev en speciallärare intervjuad och då slog det oss och vi tänkte "Hen beskriver ju vårt barn". Det var något som var nytt för oss men det beskrev hen och vi fick en begreppsdefinition. Samtidigt som vi lyssnade på detta fick vi ett textmeddelande från hans klasslärare som också lyssnat, och klassläraren tyckte precis som oss att det var som att lyssna på en beskrivning av hen. Så det föll på plats både för klassläraren och för oss, och i samband med det började vi läsa om särbegåvning. När de sedan skulle flytta upp hen från trean till fyran sa vi att vi ville ha en pedagogisk bedömning, vilket gjordes privat på grund av långa köer till skolpsykologen. Bedömningen gjordes på folkhälsan, och vi fick pappren i handen samtidigt som årskursflytten gjordes. Det var en bekräftelse för oss att årskursflytten kunde vara en bra idé för att trivas i skolan. Den här bedömningen gjordes i december och uppflytten skedde efter jul, med tanken att hen kunde byta tillbaka till hösten igen ifall det inte funkar. Det var bra. När pedagogerna på dagis och förskolan fick höra detta konstaterade de glatt att det inte alls förvånade dem, vilket var konstigt eftersom de aldrig gett oss några signaler under tiden i dagis.

5.1.2. Kännetecken

I mitt empiriska material framkommer en rad olika kännetecken som föräldrarna lyft fram angående sina särbegåvade barn. En stor del av de kännetecken som framkom under mina intervjutillfällen är kännetecken som också stöds i tidigare teori och forskning. De kännetecken som föräldrarna lyfte fram var många, och är därför indelade i fyra underteman: språkliga förmågor, tankesätt, personlighet samt utmaningar.

Figur 2. Visualisering av temat kännetecken

Undertema B1 Språkliga förmågor

Samtliga föräldrar lyfte fram språkliga förmågor som märkbara kännetecken hos sina barn. Med språkliga förmågor avses förmågan att uttrycka sig, att förstå och använda språket på olika sätt. Nästan alla informanter beskrev att deras särbegåvade barn har mycket bra språk, ett rikt ordförråd och klarar av att uttrycka sig. En stor del av informanterna lyfte också fram att barnen pratat både tidigt och bra, och att deras barn tycker om att läsa och läser väldigt bra. Det framkom också att berättelser och att lyssna är uppskattat.

Hen har ett mycket bra språk som är väldigt brett. Hen har alltid använt väldigt svåra ord som man inte trott att ett barn har kunnat.

Hen var ju väldigt tidig på att lära sig läsa [...] 2 år och 10 månader.

Hen har ju alltid haft ett väldigt bra språk.

Språkligt var det nog tydligt snabbt. Det kom två-ords meningar snabbt och mer avancerade ord. Så hens språkliga förmåga var det som syntes tidigast men också allra mest.

Hen pratade tidigt och avancerat. Språkligt kunde hen sätta ord på saker och ting som andra barn i hens ålder inte kunde.

Hen har alltid varit välformulerad. Redan på dagis kunde hen föra diskussioner med personalen, som de andra barnen inte hängde med i. [...] Så redan där förstod vi att hen har ett annat sätt att kommunicera på än andra barn.

Informanterna nämner också att deras särbegåvade barn behärskar ordlekar, något som i teori lyfts fram som ett vanligt kännetecken hos särbegåvade. Med ordlekar menas exempelvis att de förstår och roas av skämt och gåtor.

Hen älskar ordvitsar och skoj med ord. Hen tycker det är roligt och förstår hur man kan använda språket.

Hen förstod vitser och skämt och sådant som barnen på dagis ännu inte förstod.

Att de särbegåvade barnen är smarta och har ett mycket gott minne är också något som lyfts fram hos informanterna.

Som väldigt liten kunde hen memorera. [...] Då kunde hen memorera hela sidor från böcker, och sen kunde hen ta något som hänt i en bok, en textbit, och anpassa den till situationen.

Hen har ett väldigt gott minne, på en vuxens nivå. [...] Vi talade om att hen är smart och lyfte hen kring det.

Vi har ju alltid vetat att hen är smart. Det har märkts redan från början, riktigt från bebis har man märkt att hen är smart.

Det säger ju hens lärare, att hen är otroligt allmänbildad. Hög nivå. [...] Emellanåt förvånar hen mig otroligt med vissa saker.

Undertema B2 Tankesätt

De särbegåvade barnens sätt att tänka är något som lyfts fram av alla informanter, men på olika sätt och i olika utsträckning. Att särbegåvade har ett karaktäristiskt sätt att tänka är utmärkande i teori om särbegåvning och är något som vuxna brukar kunna uppmärksamma eftersom särbegåvade barn på många sätt tänker mer som en vuxen än som ett barn.

Hen kan tänka ut väldigt mycket. Till exempel ifall en sak har fungerat på någon, eller inte har fungerat på någon så vet hen hur hen ska göra nästa gång.

Hen har nog grubblat och tänkt ut saker. Hen kan ta en god tid på sig att fundera på saker.

Men hen är inte en som är så snabb. Hen sitter inte och väntar så mycket. Hen drar ut på det så att hen ska bli klar ungefär när lektionen slutar.

Att förstå kausalitet, d.v.s. att förstå orsak och verkan är också något som framkommer i intervjuerna, där föräldrar berättat att barnen dels förstår kausalitet men också har ett behov av att förstå, och knyta ihop det till tidigare kunskap eller kunna ta perspektiv till saker.

Vetgirighet och att lära sig är också något som verkar vara utmärkande.

Hen är vetgirig. Hen är inte nöjd med att t.ex. veta att lingon är röda, hen vill veta varför de är röda och vad det är som gör att de är röda och varför de inte är blå. Hen vill veta ett steg längre.

Extremt vetgirig. Har alltid velat veta.

Hen är ju också en sådan som vill veta orsaken till allt. [...] Hen ställer varför-frågor, hen behöver förstå.

Hen älskar ju att lära sig saker, och koppla ihop saker med varandra.

Man ser över lag hos hen att det är en källa till glädje. Hen älskar ju att lära sig saker och koppla ihop saker med varandra.

Också förmågan att tänka djupt, att resonera kring saker och ting, samt att vara kapabel till att kunna se struktur och logik är sådant som föräldrarna uppfattat hos sina barn.

Hen har ju alltid tänkt så djupt. Och det har de också sagt på skolan, att hen tänker mycket djupare än vad hen borde göra för sin ålder och det blir så övermäktigt för hen. [...] Hen har nog djupa tankar måste vi säga. Nivån på information hen vill ha.

Kunde prata, förstod och resonerade.[...] Och hen hade mycket funderingar. Hen har varit en grubblare. Och tyst och länge kunnat fundera på saker. [...] Ja, hen har nog grubblat och tänkt ut saker.

Hen ser strukturer och logik [...] hen är nog utmärkande i att se helheter. [...] har en förmåga att se och formulera sig och förstå världen.

Informanterna beskriver sina barn som både snabblärd och lättlärd. En del barn beskrivs med fokus på auditiv lärande medan andra beskrivs med fokus på visuellt lärande.

Vi undrar nog om hen själv tycker att hen är lättlärd för hen är ju nog extremt lättlärd. [...] Ifall hen har lyssnat ordentligt på lektionen så kan hen det [...] Det räcker nog att hen hör.

Hen lärde sig helt supersnabbt och enkelt. [...] Hen har spring i hjärnan och lär sig väldigt snabbt. [...] där hjälper ju den där snabba inlärningsförmågan. [...] har extremt lätt för sig intellektuellt. [...] Hen hör saker en gång och så brukar hen kunna det efter det.

Man kunde se de här små, helt otroliga detaljer som hen hade lyckats få ihop. [...] Hen måste ha en otroligt stark visuell förmåga.

Fantasi och kreativitet, att kunna hitta på saker och använda sig av nya lösningar, lyfts också fram bland informanterna.

Hen är kreativ. Multikreativ på det vis att hen ser möjligheter i det mesta. Det är inte bara att hen ritar, målar, syr, tillverkar, jobbar med trä och metall – allt är möjligt. Här ska det inte slängas någonting för man kan ju faktiskt göra saker av det. Så kreativ. Och fantasifull. Hen kan hitta på en story om vad som helst och har alltid älskat berättelser av olika slag.

Hens personlighet är lite så att hen lätt får en allt för avancerad idé om vad hen vill göra, som är svår genomförbar. [...] Hen har en uppfinnarhjärna eller vad man ska kalla det.

Hen har en helt ofattbar fantasi.

Koncentration är något som beskrivs av flera informanter. Några berättar att deras barn har bra koncentrationsförmåga, medan andra berättar att deras barn har dålig koncentrationsförmåga eller bra koncentrationsförmåga endast vid eget intresse.

Tycker att hen kan koncentrera sig väldigt bra.

Hen är inte rastlös.

Intresserade av sådant som hen själv är intresserad av.

Hen har ju otroligt svårt att koncentrera sig på saker en längre tid, ifall hen inte själv uppfattar det som intressant.

Informanterna upplever att barnen är mer försiktiga kring andra, vill bli varm i kläderna samt observera och analysera omgivningen. Samma informanter beskriver också barnen som väldigt känsliga. Därtill beskrivs barnen som empatiska och rättvisesträvande.

Hen är väldigt empatisk och jättekänslig. Hen har lätt att känna in vad folk förmedlar och inte förmedlar, vad de säger och inte säger.

Hen iakttar omgivningen och människor. Ifall vi far till något obekant ställe behöver hen iaktta.

Hen är jätteförsiktig. Hen har blivit modigare men han är nog ännu försiktig.

Extremt empatisk och ser alltid saker ur andras synvinkel. Det gör hen också skör och känslig.

Det är viktigt för hen att saker runtomkring hen är rättvisa.

Undertema B3 Personlighet

Informanterna beskriver sina barns personlighet på olika sätt, där det finns både likheter och skillnader bland de personlighetsdrag som informanterna beskriver. Därtill finns det en rad olika likheter mellan informanternas beskrivningar och beskrivningar i teori och litteratur. En del av informanterna berättar att deras särbegåvade barn är duktiga på att hantera människor och är sociala, medan en del berättar att deras barn är introverta.

Men fast hen är otrygg så är hen så otroligt social. [...] Hen vet ju nog hur hen ska hantera människor runtomkring också till en viss del.

Socialt intresserad. [...] Hen har alltid trivts i sociala sammanhang med många människor. Hen umgås genom att prata med folk. [...] Hen klarar sig socialt så bra. Det är lite svårt att veta vad hen gör för att passa in, men hen är socialt skicklig på att finna sig i gruppen.

Hen har tyckt om att vara för sig själv när hen är hemma.

Hen är introvert. Så under ett helt år pratade hen inte högt på dagis. Hen vågade inte. Eller vi vet inte riktigt vad det var. När hen ville något viskade hen.

Att vara känslomässigt balanserad och mogen beskriver någon medan någon annan beskriver sitt barn som ett barn med stora känslor.

Hen är känslomässigt balanserad.

Hen är nästan mer mogen än många av hens klasskompisar.

Och så är hen kramig, vill vara nära och uttrycker sina känslor väldigt mycket.

Självmedvetenhet lyfts också fram bland informanterna, och att vara duktig på att anpassa sig enligt olika situationer enligt vad de uppfattat att förväntas.

Hen är självmedveten, på ett sätt som kanske inte alltid är till fördel för hen.

Hen är så flexibel.

Hen har nog koll och vet ganska tydligt var kompisarna kan och inte kan, hen skulle aldrig ta upp något som hen vet att kompisarna inte kan eller är intresserade av. Hen anpassar sig och pratar om sådant som de gemensamt är intresserade av.

Som det verkar smälter hen in och anpassar sig till sin omgivning och gör som hen ska på lagom nivå.

Men hen anpassar sig nog mycket enligt miljö. [...] Men beroende på var hen är så har hen koll på vad som förväntas var. Lite så vem hen pratar med vad om.

Några informanter beskriver sina barn som barn som är duktiga på många saker, och att det är svårt att anmärka något särskilt område som specialförmåga.

Det är svårt att förklara. Vi kan inte sätta finger på vad det var som gjorde det. För det var ju helheten. Vi har någon gång sagt här hemma att vi upplever att hen föddes på fel år. Det var helheten, hen var på alla sätt mogen. Fysisk, psykiskt, socialt, mentalt.

Hen är begåvad språkligt, matematiskt, allmänt, förstår sammanhang, greppar omvärlden, men hen är också fysiskt särbegåvad.

Hen har varit jämn. Varit duktig, men på många saker. [...] Så hen är väldigt mångsidig och varit intresserad av många saker.

Det är många åldrar i samma barn. Spretiga förmågor åt alla håll, som kanske har blivit jämnare med åren. Starka styrkor och djupa dalar. [...] Fascineras av stort och häftigt. Hen är extra allt. [...] Vi vet att barn med särbegåvning kan beskrivas som att de har ”rainforest-mind”, snårigt, slingrigt och mycket, och det passar in på vårt barn.

Undertema B4 Utmaningar

Förutom alla de kännetecken som i de flesta fall är till nytta för de särbegåvade barnen, lyftes också en rad olika utmaningar fram i samtliga intervjuer. Med utmaningar menas sådana beteenden som kan göra det svår för såväl föräldrarna och barnen som för skolan och pedagogerna. Flera informanter beskriver att deras barn har en stark personlighet, vilket kan vara svårt att hantera för alla i barnens omgivning.

Vi har ju upplevt hen som ganska utmanande faktiskt, länge. [...] Hen har en väldigt stark personlighet. [...] ganska krävande. [...] har varit väldigt envis.

Hen är ju manipulativ till tusen. [...] hen är ju en riktig dominoflyttare. [...] hen vet vilka knappar hen ska trycka på. [...] Hen fakegråter. [...] Hen är väldigt sneaky.

Hen är också intensiv.

Hen är extremt intensiv som person, har alltid varit.

En annan utmaning som lyfts fram bland flera av informanterna är känslan av att vara annorlunda. Både genom att deras särbegåvade barn känner sig annorlunda och eller inte vill vara annorlunda eller uppfattas som annorlunda.

Men har vi tagit upp det med skolan har vi fått som svar att vi ska skicka med en bok, att hen får läsa en bok då hen är klar. Hen har inte alls tyckt om detta för hen vill vara precis som alla andra, hen vill inte sticka ut. [...] När vi tog upp att hen tycker att det är tråkigt och att hen behövde mer, kom det igen att det att vi skulle ta med en bok och att hen kunde läsa då hen var klar. Det tyckte hen inte alls om, att hen är utpekad som annorlunda.

Hen vet vad normen är, vad som förväntas, och så håller hen sig där. Hen är ganska mån om att inte sticka ut. Hen vill inte ha uppmärksamhet. [...] Men sen känslan av att vara annorlunda och anpassa sig, det kan ju vara lite tungt.

Att ha höga krav på sig själv lyfts också fram bland informanterna, något som varit besvärligt för barnen.

Men då man är en normal högstadieungdom har man kanske inte motivation, vilket hen inte hade plus att hen tyckte att det var jättejobbigt att det blev som en press och att hen blev utmärkt som eleven som skulle vara duktig. Hen har väldigt höga krav på sig själv också så fastän hen var duktig i ämnen, kunde hen själv tycka att hen inte var duktig.

Det hör till hens personlighet att hen inte klarar av att misslyckas. Hen går aldrig med i spel eller lekar där det finns en risk att förlora. Hen gör aldrig sitt bästa och hen är inte högpresterande, för det finns alltid en risk att hen inte når till toppen och då vill hen inte visa att han misslyckas.

Informanterna beskriver att deras barn har svårt att ta emot beröm varav en också berättar att barnet också har svårt att ta emot kritik – eller ifrågasätter kritik eller regler, något som är vanligt hos särbegåvade barn.

Och där tror vi att det också är att hen inte tror på sig själv, hen tror att hen inte kan. [...] Och hen tar inte till sig positiv feedback.

Ja hen har haft väldigt svårt att ta emot beröm. Väldigt svårt att ta emot kritik också för den delen. [...] man måste vara försiktig, det får inte bli för mycket beröm.

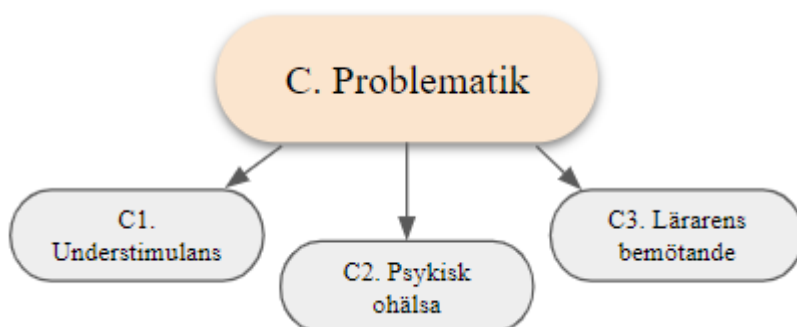
Typiskt dessa barn är ju att de har svårt med auktoriteter, och att underlyda vissa regler, för att de ifrågasätter så mycket. Vårt barn har ofta ifrågasatt regler, och har inte velat följa vissa regler för att de har varit "löjliga". [...] hen har haft väldigt svårt att ta till sig när vi har sagt något.

5.1.3. Problematik

Såväl när jag gått igenom tidigare teori och forskning som berör särskild begåvning, som när jag utfört mina intervjuer, har jag uppmärksammat att det verkar finnas många problem kring särbegåvning, speciellt ur ett utbildningsperspektiv. Det finns mycket som saknas och också mycket som skulle kunna förändras på olika sätt för att främja särbegåvade barns lärande och utveckling. I min analys lade jag märke till att det finns en rad olika problem, inom olika områden. Därför har jag identifierat tre underteman för tema C, problematik. Dessa

underteman är understimulans, psykisk ohälsa och lärarens bemötande.

Figur 3. Visualisering av temat problematik

Undertema C1 Understimulans

Understimulans är genomgående i teori som behandlar särbegåvning och verkar främst bero på okunskap, dels genom att pedagoger inte känner till särbegåvning, dels genom att pedagoger inte vet hur de ska stimulera och utmana särbegåvade elever. Understimulans och uttråkning lyfts fram av flera informanter, och är en stor utmaning för både de särbegåvade barnen i fråga och för föräldrarna. Understimulansen leder i sin tur till en rad andra svårigheter och problem.

Jaa kanske det var det, att hen var så uttråkad. Hen kunde ju, så varför fem sidor till innan hen fick gå vidare?

Det är ju förstås de här problemen med att hen inte har fått tillräckligt med utmaning. Hen har ju problem med att hen blir stökig, men det är ju svårt att säga vad som hänger ihop med särbegåvningen [...] Men det är ju vanligt att man blir utåtagerande vid understimulans.

Hen skulle ju kunna göra undan de här orden så snabbt, men hen hatar ju det. Det är så tråkigt.

Informanterna betonar att det i många fall är väldigt repetitiv undervisning och att undervisningen både har för låg nivå och går för långsamt fram för att deras särbegåvade barn ska lära sig något – vilket igen leder till uttråkning och understimulans, och därtill motivationsbrist. Det framkommer också att de särbegåvade barnen klagat på att läraren inte riktigt kunnat sitt ämne och att de inte lär sig något i skolan.

I vår värld så behöver man repetera. Hen tycker inte alls att det behövs och hen avskyr när vi förhör hen. Hen blir jättestörd.[...] Så att få hen att göra den där läxan då det bara varit motivationsdödande att bara repetera och repetera det man kan.

Man kan fråga sig just det här att hen hade de här negativa tankarna, om det var redan i förskolan som hen kände att ”oj nej det är så här det kommer att vara i förskolan och skolan. Jag kommer bara att sitta och göra en massa saker som jag redan kan”, hen tappade motivationen med livet på något vis.

Vi minns att hen har berättat att när de hade matte i lågstadiet och läraren gick igenom vad de skulle göra, hade hen redan gjort matten. Det går för långsamt.

Franskan i skolan gick ganska långsamt framåt så hen tappade nerverna på det.

Hen har klagat på att det har varit tråkigt och att läraren inte riktigt har kunnat sitt ämne.

Hen säger också att det som hen har lärt sig så har hen lärt sig hemma. Hen anser inte att hen lär sig något i skolan.

På grund av att särbegåvade barn blir understimulerade och uttråkade på grund av olika omständigheter, händer det inte sällan att de utvecklar problem i form av utmanande beteende i olika former och utsträckning. Utmanande beteende kan bli ett problem för såväl barnet och familjen, som för skolan och de övriga eleverna. Utmanande beteende i olika former kan ibland också väcka tankar om andra utmaningar som exempelvis adhd, trots att det egentligen handlar om en särbegåvad elev som är understimulerad på grund av att hen inte får undervisning på sin egen kognitiva nivå.

En utmaning var när hen var frustrerad, i början av de här lägre årskurserna. Men sen flyttade hen upp en årskurs, blev nöjd och hittade sin plats.

Hen blir mer utåtagerande och stökig, men som till en viss del bottnar i att hen är understimulerad. [...] Hen hade ju sitt första utbrott i skolan nu för någon dag sedan, eller inte utbrott men ett ”mental break down” som specialläraren kallade det, hen var liksom jätteledsen. Så det som brukar komma ut hemma kom faktiskt ut i skolan nu. Så läraren blev nog lite förvånad.

Hen hade ganska stora beteendesvårigheter från 4,5 åt till mitten av förskolan, starka känslor och utbrott.

I något skede i de lägre årskurserna kunde hen bli lite frustrerad och då tog det sig i uttryck i raseriutbrott i klassen. Om den sen hängde ihop med särbegåvning vet vi inte men frustrationen försvann genast när hen flyttade upp en årskurs. Hen blev nöjdare.

Alla de här beteendeproblemen, känsloutbrotten, ilska – de kom ju aldrig i dagis eller förskolan. De visade hen bara med oss och mor- och farföräldrarna, samt bästisarnas familj. Hen maskerade sådant helt och hållet.

Att utvecklas asynkront, d.v.s. att utvecklas ojämnt, är också något som brukar vara vanligt hos särbegåvade, något som lyfts fram i intervjuerna. Asynkronicitet kan vara mycket besvärligt, speciellt för särbegåvade barn då deras intellektuella nivå är så mycket högre än vad de motoriskt och fysiskt klarar av.

Utifrån hens perspektiv har det också varit ganska frustrerande eftersom hen har varit ganska sen motoriskt, men jättestark kognitivt. Hen har kunnat titta på sina kompisar, analysera dem, och sen inte hängit med motoriskt. Frustrerande situationer.

Men samtidigt hade hen sen motorik. Hen hatade finmotorik, hen höll inte i en penna – det lärde hen sig först på våren innan förskolan då hen hade ergoterapi.

Undertema C2 Psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa har varit mycket utmärkande under intervjuerna och informanterna beskriver det som utmanande både för barnen och för dem själva. Psykisk ohälsa kan visa sig på olika sätt, och informanterna lyfter fram flera olika former av psykisk ohälsa hos sina barn.

Skolångest och att inte vilja fara till skolan på grund av olika orsaker är framträdande hos flera av informanterna.

Ettan och tvåan var helt okej men i trean blev det problem, och i femman blev det riktigt problem och i sexan var hen nästan inte alls i skolan för hen fick skolångest. Så det jobbar vi med ännu. Det har satt sig riktigt. Det är jobbigt. Exakt varför är det ingen som vet, men lite befarar vi ju att det spelar in att det har varit jobbigt att vara annorlunda och haft tråkigt emellanåt.

Hen hatar ju skolan. Vi får nog kämpa med att få hen till skolan i stort sett. Har vi en bra dag behöver vi inte bråka med hen för att få hen till skolan. Men det är ganska ovanligt. Hen ser än så länge inte så stor poäng med att fara till skolan. Och vi förstår det. Hen anser inte att hen lär sig något i skolan. [...] Det går för långsamt.

Lågstadiet helt eländigt. Det var nog bara att sitta av. Det kändes mer eller mindre som ett straff för hem – vad är hela poängen med att sitta där då hen redan kan nästan allt som lärs ut? Och dessutom måste repetera i oändlighet, allt hen redan kunde.

Hen mådde ju dåligt redan i förskolan. [...] Då hen gick på förskolan under vårterminen då hen började komma hem och mer eller mindre hade självmordstankar, bara att man inte använde det ordet. Hen kom hem och sa att det inte finns någon orsak att leva, och att allting bara är tråkigt.

Något som har kommit mycket på sistone och vi tycker är jobbigt att höra och som vi inte vet

ifall hen vill ha uppmärksamhet för, för så var hen ett tag, men det är att hen säger är ”Jag hatar mig själv”, ”Jag hatar mitt liv och jag hatar mig själv”.

Något annat som varit framträdande genom intervjuerna, är sociala svårigheter i olika omfattning. De sociala svårigheter som diskuterats har i flera fall handlat om att informanternas särbegåvade barn haft en intellektuell nivå som varit mycket högre än jämnårigas intellektuella nivå, och att de särbegåvade barnen därför haft svårt att få kontakt med jämnåriga på grund av att jämnåriga inte har kunnat resonera och förstå saker på samma sätt. Därtill har känslan av att vara annorlunda och eller ensam lyfts fram ett flertal gånger.

Så pratar hen ofta på en nivå som kanske inte riktigt passar. Och det hänger ju definitivt ihop med autism. Hen känner inte av, vet inte vad som passar att säga i vilka sammanhang och kan börja prata om något krångligt, t.ex. kretslopp då någon bygger en snökoja. Det krockar, det passar inte.

Hen har ju svårt i grupp. [...] Hen har släpat efter lite emotionellt och socialt. Det har nog varit utmanande för hen. Hen tycker att det är svårt än idag, och hen säger att hen har socialångest.

Vi pratar mycket om att hen kan känna sig ensam ibland. Hen har också kompisar men vi tror att hen känner [...] att hen är lite annorlunda. Och det gör att man känner sig ensam, fast man inte är ensam. [...] Känslan av ensamhet.

Hen var inte på samma nivå som jämnåriga. Hen hade svårt att hitta jämnåriga vänner och har en jobbig dagishistoria, av den orsaken att hen var så extremt verbal och ville prata hela tiden. Det fanns inte barn som orkade med hen eller förstod vad hen sa, och då tydde hen sig mycket till vuxna.

Hen visste inte hur hen skulle umgås med de andra och hittade ingen kontakt med sina jämnåriga. Hen är introvert. [...] Hen vantrivdes. Vi upplevde att hen inte hade vänner.

Hen är ju inte riktigt som alla barn [...] hen får ju ganska mycket skit för det redan nu. [...] Vi har nog peppat hen mycket. Hen kan säga [...] ”Din åsikt betyder ingenting för mig”, hen har lärt sig att säga tillbaka. Men hen klarar inte att borsta bort det, hen blir ju nog sårad. [...] Hen dämpar sin personlighet.

Undertema C3 Lärarens bemötande

Genom alla intervjuer framkommer att lärarens och skolans bemötande på ett eller annat sätt har påverkat informanterna och deras barn. Lärarens bemötande är en viktig faktor för hur de särbegåvade eleverna utvecklas och trivs i skolan. Ett bra bemötande från lärarens håll verkar ha bidragit till positiva effekter, medan ett sämre bemötande, oförståelse och okunskap verkar

ha orsakat negativa effekter. Flera informanter lyfter upp att de har önskat fler utmaningar i undervisningen, men att de inte fått gehör för det.

Men man fick inget gehör för det egentligen [...] att hen är snabbt färdig. Det märkte skolan också men det var inget gehör annat än att vi skulle skicka med en bok. [...] Man reagerade ju på att lärarna som ändå är pedagoger inte reagerade då hen tyckte att det var tråkigt, att hen blev jättesnabbt klar med alla sina uppgifter i alla ämnen, att hen kommer dit och skriver jättebra resultat, att ingen reagerar.

Speciellt i slöjden kan hen ha en inre bild av vad hen vill göra, men det finns ingen som kan förverkliga det eftersom hen skulle behöva så avancerade saker. Hens personlighet är lite så att hen lätt får en allt för avancerad idé om vad hen vill göra, som är svår genomförbar. Och det är ju problematiskt för det leder till frustration istället för att det blir något positivt.

Vi förde många samtal med läraren, om och med resten av skolans personal kring att hen skulle behöva stimulans, utmaningar. Men lärarens syn på saken var att så länge hen är så obekvämt, på grund av att hen måste ha prestationskrav på sig själv, ger läraren inga utmaningar – inte förrän hen börjar slappna av. Hen blev fruktansvärt ledsen av det. Hen formulerade det själv som “Jag kan inte slappna av när det är för lätt”. Hen upplevde att hen var helt fel i skolan. Det blev ett misslyckande, att hen inte platsar i skolan. Vad hen än gör i skolan är fel. Det var jättehemskt, och vi kämpade och kämpade.

Det känns som att skolan dels inte verkar vilja göra en undersökning, men också som att de inte riktigt ännu har sett hens kapacitet på grund av annan problematik. [...] Skolan hör nog oss men vi tror inte riktigt att de ser särbegåvningen. [...] Den har inte riktigt lyckats komma fram i skolan.

Särbegåvade elever borde ses som en möjlighet och resurs i klassrummet, istället för att se dem som ett hot – något som informanterna lyft fram. Under intervjuerna framkom att särbegåvningen uppfattats som ett hot och att skolan gett dåligt bemötande på grund av det. Här handlar det igen om okunskap, skolan förstår inte hur de ska bemöta särbegåvning i klassrummet.

Vi förstod det så att det i lågstadiet var många lärare som uppfattade vårt barn som ett hot. Det var inget positivt att hen var intresserad och kunde mycket. [...] Läraren hade inte koll. Kunde inte och ville inte tro att en elva eller tolvåring hade bättre koll. Så hela lågstadiet var en kamp.

I lågstadiet var det definitivt bara en utmaning. Vi hade svårt att se något positivt alls, när det inte fanns något positivt bemötande.

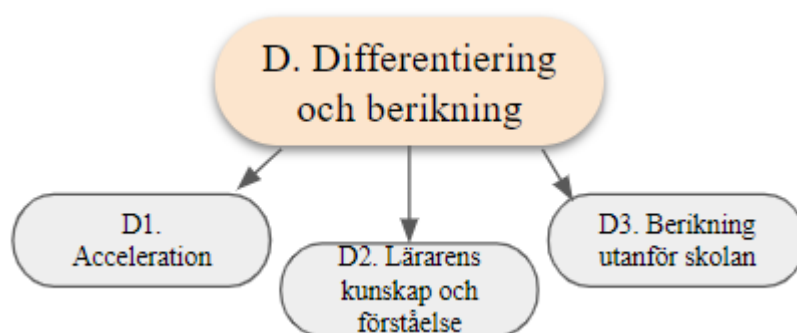
På ett sätt ser vi särbegåvning som en typ av neurodivergent. På samma sätt som man kan se adhd, autism och dyslexi. Är du tillräckligt långt från mitten kan det vara en nackdel, även om du är på högre sidan. När du är i sammanhang där du förväntas prestera på mitten, vilket t.ex.

skolan är. Med hög begåvning kommer ju också mycket känslighet. Det är ju vanligt att de känner världssmärta.

5.1.4. Differentiering och berikning

Med differentiering och berikning menas hur skolan differentierar och berikar undervisningen för att utmana särbegåvade elever och bidra till lärande och utveckling. Därtill beskrivs hur barnet berikas på andra sätt, exempelvis genom ett fritidsintresse eller föräldrars engagemang. De underteman som är identifierade för differentiering och berikning visualiseras i figuren nedan.

Figur 4. Visualisering av temat differentiering och berikning

Undertema D1 Acceleration

Samtliga informanter lyfter fram acceleration i undervisningen, men på olika sätt.

Acceleration kan ordnas enligt de möjligheter och behov som finns, och två framträdande exempel på acceleration i undervisningen som informanterna betonat är årskurshopp och avancerat ämnesinnehåll. Årskurshopp innebär att helt eller delvis byta till en högre årskurs för att få undervisning på en nivå som stämmer överens sin intellektuella nivå. Avancerat ämnesinnehåll betyder att delar av undervisningen, eller att ett specifikt skolämne ordnas på annat sätt, till exempel genom att tillhandahålla mer utmanande material, eller att eleven får undervisning i ett ämne med en annan årskurs på högre nivå. Samtliga informanter lyfter fram acceleration i undervisningen som ett positivt tillvägagångssätt för sina barn.

Samtliga informanters särbegåvade barn har fått ta del av avancerat ämnesinnehåll på olika sätt. Avancerat ämnesinnehåll beskrivs i intervjuerna som att exempelvis kunna välja mellan

en större och en mindre klass, att få individuella läxor, att få svårare böcker i olika ämnen eller att få undervisning med specialläraren istället för i sin vanliga klass.

Högstadiet är ju också medveten om att hen har otroligt lätt för sig. Eller när hen började visste de ju av resultaten från undersökningen så de är ju medvetna om det. Och just när hen får välja om hen går till vanlig klass eller en mindre klass. Dels får hen gå snabbare fram och dels får hen specialuppgifter utöver vad de ska göra. [...] I den mindre klassen är allting individuellt [...] de flexar mycket.

Hen hade ju alltid individuella läxor. [...] Hen hade svårare böcker i modersmål också.

Då hen började i högstadiet ansökte vi om årskurslöst högstadium. Och då hoppades vi att det skulle göra att anpassningarna för hen skulle bli bättre. [...] Det vi rent konkret fick till i högstadiet var att hen fick studera franska redan från sjuan.

Vi minns att hen vid juletiden på ettan hade räknat båda ettans mattebok, både a och b boken. Så klassläraren hade bara låtit hen gå vidare.

Hen får anpassningar i matematiken. Hen måste visa vad hen kan i det pågående kapitlet genom att göra stjärnuppgifterna, en halv sida, och efter det har hen eget material som heter Variabel.

Ungefär ett år sen läste hen klart högstadiets matematik, fysik och kemi. [...] Hen läser nu gymnasiets långmatte [...] men i långsam takt eftersom hen gör det helt på egen hand.

Hen fick smågruppsundervisning. Precis som svaga elever, så fick hen på tvåan helt ensam undervisning i matematik och modersmål. Och sen när hen gick på trean var det mer smågruppsundervisning, de var några som träffades en gång i veckan.

De informanter som beskrivit att deras särbegåvade barn fått göra ett årskurshopp, d.v.s. byte av årskurs poängterar att barnet i fråga blivit nöjdare, fått mer utmaningar och en undervisning som stämmer överens med sin intellektuella nivå. En del av barnen gjorde bytet i mitten av läsåret, medan andra gjorde bytet från och med ett nytt läsår. Alla informanter som har erfarenhet av ett årskurshopp har fått igenom det under lågstadiet.

Fått hoppa över en klass. [...] När hen hoppade över tvåan och började på trean hade hen en lärare som förstod och såg.

Hen hoppade över årskurs två i grundskolan. [...] Hen gjorde årskursbytet och hoppade över en klass och sen har hen egentligen bara hängt med den årskursen.

Hen har hoppat upp en klass mellan trean och fyra, mitt i läsåret. [...] Det blev bättre på det sätt att vi tror att hen är i en mer åldersenlig årskurs. Hen hittade sin plats. [...] Hen fick ju en individuell läroplan i och med att hen hoppade över en årskurs.

Undertema D2 Lärarens kunskap och förståelse

Skolans, men framförallt lärarens kunskap och förståelse är tydligt framhävt bland informanterna. Lärarens kunskap och förståelse är en bidragande faktor till mängden differentiering och berikning som tillhandahålls i undervisningen. Informanterna betonar att lärarens kunskap och förståelse i många fall har varit den faktor som har varit avgörande för deras barns möjlighet till stöd och anpassningar i skolan. Lärarens kunskap och förståelse lyfts i detta avsnitt fram utgående från en positiv synvinkel, d.v.s. enligt hur en lärare med kunskap om särbegåvning och eller öppenhet visat förståelse och uppfyllt behovet av stöd.

Ettan och tvåan gick mycket bättre. Men då hade hen en lärare som var medveten om att barn kan vara på olika nivå, så läraren var väldigt tydlig med att vi skulle säga till om det var för lätt eller för svårt, och egentligen behövde vi inte säga till för de fick alla individuella läxor.

Och då var klassföreståndaren ganska flexibel, och såg till att prata med andra lärare ifall det var lektioner som vårt barn skulle missa på grund av franskan. Så det var jättebra. Att hen fick franskan, för det var nog det bästa på sjuan.

Vi tycker nog att de har gett jättebra stöd. Vi tycker också att de har varit tillmötesgående. Och speciellt klassläraren, som verkligen vill det bästa för vårt barn.

Specialbarntädgårdsläraren sa att vårt barn behöver få lugn och ro, och mer utmaningar. Och då bestämde de också att hen skulle få en egen rundtur i skolan, för hen var så ängslig. Så specialbarntädgårdsläraren såg ju alla behov hen hade, vilket var jättebra.

När man ser på det i efterhand så blev det ju ändå helt bra. Kanske just tack vare att klassläraren var så duktig, och matade hen med uppgifter och motiverade hen hela året. Vi upplevde att klassläraren differentierade ganska mycket.

I högstadiet blev det mycket bättre för att lärarna uppskattade en elev som var intresserad. [...] Hen får uppskattning för att hen är intresserad och kan, och så tittar hen gärna på dokumentärer som lärare tipsar om.

Undertema C3 Berikning utanför skolan

Berikning kan ske både i och utanför skolan. Med berikning utanför skolan menas att barnet stimuleras, utmanas och berikas genom exempelvis en fritidsaktivitet, ett jobb, likasinnade kompisar, genom att föräldrarna på olika sätt främjar deras utveckling, eller genom skolan men att de självständigt har hittat ett sätt att berika sig själv.

Trivdes otroligt bra när corona kom och det blev distansundervisning. För då fick hen hela skoldagens uppgifter på morgonen, och hen sa “Då måste man ju inte sitta och höra på de här långa förklaringarna på matte”, hen fick ju hoppa över det och börja med uppgifterna på en gång, och så kunde hen göra undan sitt skoljobb på ett par timmar.

Hen läste ändå ganska svåra böcker. Hen sköter sin berikning själv eftersom hen läser så mycket på fritiden.

Hen får utlopp för saker och ting på fritiden genom skrivande.

Med sina kompisar har hen intagit en sådan roll att han hjälper dem med deras läxor.

Stor del av informanterna berättar att de har läst väldigt mycket för sina barn när de varit små, barn som nu är duktiga på att läsa och dessutom har ett intresse för språk. Barnen får också genom sina föräldrar berikas genom att de t.ex. gör läxorna svårare.

Vi läste väldigt mycket och hen älskade böcker.

Vi har läst mycket för vårt barn. [...] Vi läste mer avancerade böcker för hen.

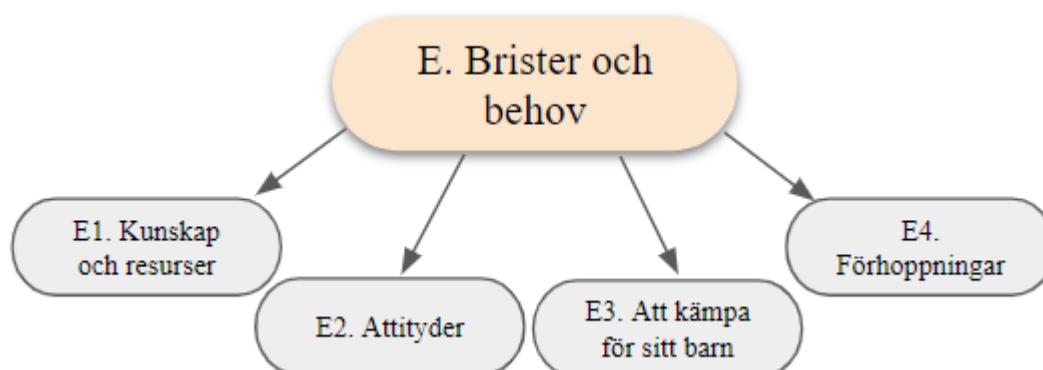
De gånger hen har fått hem boken så har vi gjort om det – ibland har vi gjort så att hen har fått ta en gammaldags ordbok och så har hen fått söka upp vad ordet heter på engelska och när hen har sökt upp det har hen fått skriva ordet på engelska. [...] Så vi har nog ofta gjort om läxorna åt hen här hemma.

Helst sitter hen med sina datorspel och spelar, men på helgmornarna brukar vi ha som regel att man bara får se på dokumentärer eller t.ex. finska, och sen på kvällarna har hen vanligtvis speltid.

5.1.5 Brister och behov

Detta tema lägger fokus på de brister och behov som finns i undervisningen vad gäller särskild begåvning. Med brister menas exempelvis sådant som saknas, sådant som lärare kunde ha gjort på annat sätt eller t.ex. hur undervisning och utbildning inte har utformats tillräckligt för särbegåvade elever. Behov lägger fokus på behoven som särbegåvade barn har, men framförallt på vad föräldrarna hade önskat att skulle ha gjorts annorlunda för deras barn. För detta tema har fyra underteman identifierats: kunskap och resurser, attityder, att kämpa för sitt barn samt förhoppningar (Figur 5).

Figur 5. Visualisering av temat brister och behov

Undertema E1 Kunskap och resurser

Kunskap, men främst okunskap, är en avgörande faktor för hur särbegåvade barn upptäckts, eller inte upptäckts. Det är också en avgörande faktor för hur behovet av stöd har uppfyllts, eller inte uppfyllts. Informanterna lyfter fram att såväl skola som lärare haft för lite kunskap om hur särbegåvning upptäckts, men också hur särbegåvade elever behöver stimuleras och utmanas för att främja lärande och utveckling.

Vi har upplevt att skolan och lärare inte har bra kunskap om särskild begåvning.

Skolan har inte tagit fasta på det för just nu ser de främst problemen. [...] Vi tycker att det är lite frustrerande då vi tror att hens situation i skolan skulle ha varit bättre och hen skulle ha haft mindre problem ifall hen skulle få lite mer intressanta utmaningar.

Vi kunde nog mer om särbegåvning än vad psykologen kunde.

Läraren hade inte koll.

Det finns ingen som över huvud taget verkar ha läst sig in på ämnet.

Föräldrarna lyfter fram att de själva heller inte känt till begreppet tidigare, och menar att barnets särbegåvning skulle ha kunnat upptäckas tidigare ifall de från början känt till särbegåvning eller hört begreppet.

Inte visste vi heller det här med särbegåvning. [...] Vi har ju inte begripit. Skulle vi bara ha begripit att hen är så pass smart att det blir så, så kanske vi skulle ha kunnat göra någonting.

När hen var liten kände vi ju knappt ens till det begreppet. [...] Skulle vi ha känt till begreppet och haft lite kunskap skulle vi säkert ha sett det lite tidigare.

Vi har som inte över huvud taget reflekterat åt det hållet. För oss har det bara varit att hen mognar lite fortare.

Förutom okunskap lyfts också resurser fram - främst bristen på resurser. Föräldrarna önskar att deras barn ska få det stöd och de anpassningar som behövs, samtidigt som de är medvetna om att det kräver mer resurser för att stödja ett särbegåvat barn. De har också förståelse för att skolan och lärarna inte alltid har resurserna som behövs för att kunna hjälpa.

Samtidigt så kräver det ju mycket mera insatser och någon måste göra någonting.

Att hen har intensifierat stöd är det enda vi vet. Hen skulle ju nästan behöva få mer. Men det finns ju inte resurser.

Man har nog tur ifall det finns proffsiga och kompetenta människor runt ett barn som är särbegåvat. [...] Och det har ju varit många inblandade. Läkare, skolpsykolog, lärare, rektorer, bildningschefer. Vi tror att det är viktigt att det inte hänger på en person.

Och ett annat problem är tid och ork hos klasslärare ifall det är de som ska anpassa. Det är ett bristande system. [...] De skulle ju behöva så mycket utbildning.

Vi tror att den här skolan har resurser och vårt barn råkade få en klasslärare som förstod det här. Det kändes tryggt att ha pedagogerna som stöd.

Undertema E2 Attityder

Lärares attityd och inställning till att se barns olikheter och att stödja barn i deras lärande är en viktig del i att främja särbegåvade barns skolgång. En positiv attityd och en öppenhet att utforska obekanta områden i undervisningen är centralt i att bemöta behoven som en särbegåvad elev har. Föräldrarna lyfter fram att inställningen mellan både skolor och lärare ser väldigt olika ut. De lärare som inte varit öppna för nya tankesätt och förslag, och inte velat lyssna på föräldrarna orsakat problem för barnens skolgång.

Det var just när de gick igenom abc, alltså bokstäverna på förskolan. Och då sa vi ju till förskolan att vårt barn behöver mer utmaning och att de inte kan ha hen att sitta med bokstäverna, men det ledde bara till att hen fick vara på plattan.

Hen hade en lärare på ettan som tyckte att alla elever som börjar på ettan ska göra precis samma sak, ingen ska utmärka sig. Och hen utmärkte ju sig redan då för att det var för lätt, så inte skulle hen ju ha blivit mer stämplad som en ovanlig person bara för att hen skulle ha fått en annan bok. Så vi fick ju inget gehör alls i ettan.

Lärare ska tro på föräldrarna. Trots att eleverna inte visar allt i klassrummet vet de exakt. Så

lärarna kan ju be föräldrarna att dokumentera hemma. De behöver vara medvetna som att dessa barn kan vara så smarta att de också kan följa sin begåvning.

Dels okunskap, men mest av allt skulle vi säga att det har varit en attitydfråga. [...] Det är ju ganska stora attitydproblem där. Det skulle ha kunnat rädda vårt barns ork, men de ville inte. Det finns ingen ursäkt till det. Vi kan förstå ifall man har resursproblem eller inte har kunskaper eller så men att veta och få färdigt material och att sen strunta i det är hemskt. Vi satt ju mycket jobb på det dessutom. Det kändes svinaktigt.

De lärare och skolor som haft ett positivt förhållningssätt till att differentiera och berika har främjat särbegåvade barns lärande, utveckling och mående.

Där är nog inställningen mellan lågstadiet och högstadiet helt annorlunda. Lågstadiet är som att det är så här nu bara, medan högstadiet ger alla möjligheter och försöker hitta på något som funkar. Deras ingång till problemet är helt olika.

Det lilla som behövdes var att läraren såg hen, hörde hen, upplevde hen och gav hen känslan av att hen inte är fel. Och att det egentligen var en inställningsfråga då läraren inte hade någon kunskap från början.

Attityderna hos lärarna är viktiga. [...] En del vill ta till sig mycket och det är ju helt underbart. [...] Attityd är a och o. Fast du inte har kunskap men är villig att försöka förstå har du kommit halvvägs.

Undertema E3 Att kämpa för sitt barn

Att behöva kämpa för sitt barns rättigheter är tufft, påfrestande och tidskrävande - något som samtliga informanter lyfter fram. Informanterna berättar också att de skulle ha velat kräva med av skolan och lärarna, men att de inte haft tid eller ork.

Man skulle nog ha krävt lågstadiet på mer uppgifter som skulle ha passat bättre.

Om man tänker hela skolgången finns det mycket mer som vi skulle ha kunnat göra och vara de här jobbiga och krävande föräldrarna. Men orken har inte riktigt funnits. Det är ganska krävande att hålla på och nöta på skolan, då man inte känner att man får ett gensvar.

Vi har inte orkat fajtas för den saken. Det känns som att vi har satt oändligt mycket timmar på det och hen är ändå hyfsat nöjd och orkar vara större delen av tiden i skolan så det är inte värt det, att vi skulle ta ut oss helt och hållet för att kämpa.

Där borde väl vi ligga på, man borde orka. Men det kan vi säga, skulle vi ha vetat hur kämpigt det har varit med vårt särbegåvade barn kanske vi inte hade haft fler barn. För man måste ha mer ork med de här barnen. Man måste kämpa mer för dem

Vi känner ju nog att det har tagit mycket energi av oss. Tid och energi, att man måste sätta sig in i det. Och kräva sin rätt för sitt barn. Skulle det vara ett normalt begåvat barn som de här skoluppgifterna skulle vara tillräckliga för så skulle man inte behöva jobba lika mycket med de här sakerna.

Det finns forskning som tyder på att det kan vara lika stressfullt att vara förälder till ett särbegåvat barn som det är att vara förälder till barn med adhd eller autism. Det är lika hög stressnivå på föräldrarna om man ser på gruppnivå.

Föräldrarna berättar också att lärare sett deras önskemål och förslag som ett hot framom en möjlighet, exempelvis genom att föräldrarna uppfattat att lärarna inte kunnat ta emot respons från föräldrarna.

Hur ska vi kunna presentera den här kunskapen vi har om särbegåvning utan att det blir hotfullt eller tas som kritik. Det skulle vara jättebra att en skolpsykolog skulle kunna presentera information eller ge tips. Även en bra lärare kan ha svårt att ta emot feedback från en förälder.

Men är jätteförsiktig med att säga att ens barn borde byta klass. Man väntar nog att det ska komma från läraren. Man vill inte stiga in i någon annans revir.

Vi pressade hårt på att hen skulle få göra mer avancerade arbeten, och vi var då redan orolig att hen skulle bli hemmasittare, och hen var ju mycket hemma från skolan. Vi gjorde till och med färdiga dokument med idéer och uppgifter, som de inte ens använde sig av. Hur långt ska man kunna gå? Vi gav färdiga uppgifter i lärarnas famn som de vägrade använda sig av. Helt sjukt.

Som förälder har man haft den där känslan att man inte ska tro att eget barn är speciellt.

Undertema E4 Förhoppningar

Det finns mycket som skulle kunna göras inom skolvärlden för att särbegåvade elever skulle få en mer stimulerande och anpassad skolgång. Föräldrar till särbegåvade barn har förhoppningar på hur deras barns behov skulle kunna tillgodoses i framtiden, men också reflektioner kring vad som gick fel och hur det skulle ha kunnat göras annorlunda. Repetition är något som framkommer mycket.

Men just när man har läst på hur de kan vara när de är särbegåvade, så de tycker ju illa om repetition. De blir som så frustrerade på repetition. Och det har nog märkts, speciellt i matte. För där är det ju sida upp och sida ner av samma typ av uppgifter. Att få skipa en del repetition, för det har varit motivationsdödande.

Och då handlar hela kapitlet om tio ord som ska skrivas på upprepade sätt. Och upprepningar är ju värsta tänkbara för dessa elever. Och hen skulle ju kunna göra undan de här orden så snabbt, men hen hatar ju det. Vi tycker att det handlar om att de ska lära sig att skriva tydliga bokstäver, och det kan man ju göra på flera sätt.

Kanske att differentiering gynnar alla. Inte bara differentiering neråt utan hela vägen. Och att det är svårt att ha jättemycket berikning under skoltid. Men det som skolan kunde göra är att ta bort onödig repetition ifall ett barn redan kan.

Föräldrarna lyfter också fram att de borde ha reagerat på lärarnas signaler och uppmaningar i tid. Därtill poängterar de att de inte haft kunskap om särskild begåvning för att upptäcka deras barns särbegåvning och för att kunna förstå deras behov av att exempelvis byta årskurs i tid. Föräldrarna önskar också att de skulle ha stimulerat sitt barns särbegåvning mer.

Vi skulle ha reagerat genast när klassläraren efter de första tre veckorna förde fram det. Vi skulle ha kört på och testat med att hen skulle ha jobbat med tvåorna direkt. Vi steg inte ombord på båten genast, det tog nog fram till jul. Och sen drog ju processen ut ända till våren.

Första gången de föreslog det tänkte vi att det var en dålig idé, och idag så ångrar vi ju det. Vi tänker att vi borde ha nappat på det redan då. [...] Vi skulle ha lyssnat på klassläraren redan på ettan när de föreslog att hen skulle hoppa upp en klass. Vi skulle ha gjort uppflytten tidigare. Det är ju lätt att säga i efterhand förstås.

Vi borde ha stimulerat vårt barn mer.

Borde man ha utmanat ännu mer? Skulle det finnas en utvecklingszon till som man inte har nått och som man skulle ha kunnat nå? Är det tillräckligt att man går över ett år? Men å andra sidan har det varit helt bra eftersom vårt barn har varit nöjd.

Föräldrarna önskar att deras barn skulle ha fått mer krävande material och att lärarna skulle ha lyssnat direkt, att lärarna skulle ha haft bättre förståelse och bemött deras önskemål om differentiering och berikning.

Vi tror att bara mer krävande skulle ha varit bra.

Vi skulle vilja att de skippar den där boken och hittar något mer stimulerande för hen. Och det är väl det vi känner, de har inte sökt upp annat material åt hen. Inte vad vi vet.

Att de hade lyssnat direkt när vi sa att det är lite för lätt, ifall hen kan få mera, att hen är snabbt färdig. Det märkte de själva också men det var inget gehör annat än att vi skulle skicka med en bok. Det är förvånande att de inte reagerade på att hen var snabb, hade lätt för sig, trots att hen inte var där och fick undervisning och bara kom till skolan och skrev nior och tior i proven.

Men vi tycker att det är konstigt att de inte gjorde en pedagogisk kartläggning faktiskt. Och det står rakt ut i psykologutlåtandet att man borde göra en pedagogisk utredning, och ändå så har de inte gjort det.

Att ha särbegåvningen till pappers är något som en del föräldrar reflekterar kring. Föräldrarna reflekterar kring ifall hela situationen kring att få anpassad undervisning skulle ha varit smidigare med något att hänvisa till. De påpekar också att det skulle ha underlättat ifall det skulle finnas en manual att följa, både för föräldrar och lärare.

Vi skulle på ett sätt ha tyckt att det skulle ha varit bra att ha något papper på särbegåvning, och egentligen ska man inte behöva det. Men samtidigt tror vi att vissa saker skulle ha varit lättare, med ett papper. För vi tycker nog att det ha varit lite jobbigt att som förälder komma och säga att man har ett särbegåvat barn.

Skulle det göra processen lättare för alla inblandade? Att peka på någonting. Borde man använda särbegåvning för att ringa in något? Vi vet inte, det blev en intressant reflektion för oss.

Vi har flera gånger tänkt att det skulle ha varit skönt med en manual att följa, men det är klart att det inte finns någon sådan eftersom alla är så olika och har olika förutsättningar, men det skulle ha varit så skönt.

Vi skulle önska att det skulle finnas en manual för lärarna.

Det betonas att det finns behov av ett underlag för särbegåvning, ett styrdokument, som finns i alla skolor för att dels tillhandahålla kunskap, dels för att tillhandahålla en konkret plan för arbetet med en särbegåvad elev. Arbetet med särbegåvade elever behöver utföras i samarbete med flera inblandade.

Vi har upplevt att lärarna började förstå, men högre upp fanns det ingenting. Vi frågade ifall det fanns några instruktioner eller styrdokument inom skolan för att stimulera dessa elever, och det fanns det ju inte.

Det som behövs är kunskap inom barnträdgården och skolan. Att det inte skulle hänga på en person, utan vara mer strukturellt och finnas tydliga riktlinjer för hur man uppmärksammar dessa barn.

Det är ju ungefär fem procent av barnen som har högt IQ, eller är särbegåvade. Så det betyder ju att det i alla klasser, eller åtminstone i alla skolor finns särbegåvade. Vi skulle ju nog vilja att skolan skulle ta in någon, det finns ju så många bra föreläsare.

Föräldrarna påpekar att det utanför skolan finns ett behov av såväl berikning och möjlighet till stimulans, som ett sammanhang för särbegåvade barn och unga. Föräldrarna betonar att det kan bli väldigt tungt och ensamt för särbegåvade elever att inte känna samhörighet med andra i samma situation.

Just nu, ifall vi skulle få önska, skulle vi kunna tänka oss att det skulle finnas t.ex. en

historiaklubb i skolan, eller att det skulle finnas sidospår i matten, eller att temadagar inte bara skulle handla om sport. Det skulle kunna vara t.ex. mat genom tiderna eller ja, teman som skulle vara klassöverskridande och också utifrån andra intressen.

Vi tror att vårt barn skulle kunna utvecklas extremt mycket mer inom sitt begåvningsområde, ifall det skulle finnas i en miljö där det skulle finnas kunskap.

Hen har någon gång sagt att hen skulle vilja träffa andra som hen. [...] Det skulle behöva finnas ett sammanhang.

Vi skulle vilja hitta ett sammanhang där hen utanför skolan skulle kunna få intellektuell stimulans.

Utmaningen som föräldrar är att få dem att bejaka sin begåvning trots att den krockar med omvärlden. [...] Hen har nog hållit tillbaka jättemycket. Vi tänker tillbaka på när den där läraren som hen hade i ettan och tvåan sa på gymnastiken "Nu måste du sluta försöka så mycket" när hen försökte springa fort. Det var så i alla ämnen, "Nu ska du inte försöka så mycket". Och hur ska man då förstå det som barn? Att man inte ska försöka i skolan. Om du är bra på någonting, och det spelar ingen roll ifall det är ofta eller inte, får du vara glad över det. Barn ska inte behöva känna att det skadar någon annan bara för att du är duktig på något. Man behöver hitta forum där man helt fritt får glädjas över sina förmågor.

Förutom att de särbegåvade barnen skulle behöva få mer stöd, och hitta ett sammanhang i samhället, upplever föräldrarna att de skulle ha behövt stöd i sitt föräldraskap gällande särbegåvning.

Till exempel om vi skulle ha haft ett barn med en funktionsnedsättning skulle vi kanske ha sökt stöd på ett annat sätt, så det är kanske ett råd vi skulle ge. Sök stöd åt dig själv så att du orkar och inte snurrar runt i dina egna tankar.

Sök stöd, för det kan vara tungt att vara förälder åt ett barn som är spretigt åt alla håll.

Kanske att det skulle ha funnits någon skolpsykolog som skulle ha haft koll på särbegåvning som man skulle ha kunnat bolla tankar med. Någon som har mer kunskap än en själv.

Vi har ju inte någon familj som vi känner som har särbegåvade barn, det skulle ha varit ett jättestort stöd.

Föräldrarna önskar att det skulle finnas mer kunskap om särskild begåvning, och ha kännedom om att särskild begåvning kan se ut på olika sätt. Särskild begåvning behöver lyftas fram mer för att fler ska känna till begreppet.

Det skulle ju vara bra att det skulle pratas om det.

Kanske över huvud taget att folk vet om att särbegåvning finns.

Det finns de som är som vårt barn, särbegåvad i nästan alla områden i skolan. Och sen finns det de som är särbegåvade inom områden som inte alls är lika uppenbara i skolan.

5.2. Sammanfattning av föräldraperspektiv

I följande avsnitt kommer studiens resultat presenteras i form av en sammanfattning av föräldrarnas perspektiv på sina barns särbegåvning i relation till skola. Sammanfattningen betraktar och summerar resultatet, för att tydliggöra föräldrarnas tankar. Genom denna sammanfattning önskar jag lyfta fram det centrala i föräldrarnas uttalanden.

A. Upptäckt och kartläggning

Särbegåvning kan upptäckas och kartläggas på flera olika sätt, vilket synliggörs genom föräldrarnas skildringar. En del av de särbegåvade barnen har upptäckts av föräldrarna först, som i sin tur har tagit kontakt med skola, speciallärare, barnpsykiatri eller rådgivning, medan andra särbegåvade barn har uppmärksammats från skolan som sedan har tagit upp särbegåvningen med föräldrarna. Fler än hälften av föräldrarna berättar att de i samband med upptäckten har läst på om särbegåvning för att kunna förstå och hjälpa sitt barn. En del föräldrar berättar att deras barn endast blivit uppmärksammade av skolan, och inte testats på något sätt, medan andra föräldrar beskriver en process där deras barn gjort ett IQ-test tillsammans med en yrkeskunnig. På basen av föräldrarnas berättelser går det att dra slutsatsen att det finns skillnader i hur barnen fått differentiering och berikning i undervisningen, men att det inte har hängt på ifall barnen blivit testade eller inte, utan på lärarnas sätt att bemöta och förstå dem.

B. Kännetecken

För att ett särbegåvat barn eller en särbegåvad elev ska upptäckas är det betydelsefullt att ha insikt i de kännetecken som ofta visar sig hos särskilt begåvade. Föräldrarna beskriver språkliga förmågor som mest utmärkande hos sina barn. Bland annat har barnen ett framträdande språk, ett rikt ordförråd, är duktiga på att prata och uttrycka sig, behärskar ordlekar, uppskattar läsning och berättelse, är smarta och har ett mycket gott minne. Dessutom upplever föräldrarna att barnens språkliga förmågor har märkts av i en tidig ålder. Föräldrarna upplever också att deras barn är duktiga på att tänka ut saker och har en utmärkande förmåga i att förstå orsak och verkan, att kunna se samband, perspektiv, logik och

struktur. Barnen är vetgiriga, tänker djupt, tycker om och är duktiga på att resonera kring stort och smått. Föräldrarna ser sina barn som snabblärd och lättlärd med livlig fantasi och kreativitet. Barnen är försiktiga i obekanta miljöer och vill analysera omgivningen innan de genomlever den. De är också känsliga, empatiska och tycker om rättvisa. Att inte vara högpresterande lyfts också fram. Föräldrarna beskriver barnens personlighet på olika vis, både som sociala och introverta. En del barn är känslomässigt balanserade, medan andra är väldigt känslolösa. Självmotivenhet är också utmärkande bland dessa barn – de har en god förmåga i att förstå och uppfatta sitt eget beteende och sina egna känslor och tankar, samtidigt som de också ser andra i sin omgivning och klarar av att anpassa sig. De beskrivs som barn som är duktiga på mycket. Å andra sidan tycker föräldrarna att barnen kan vara utmanande på grund av att de är intensiva, manipulativa och självkritiska. Många föräldrar menar också att deras barn känner sig annorlunda, eller är rädda att uppfattas som annorlunda, vilket kan vara både tungt och obekvämt för barnen.

C. Problematik

Med särbegåvning kommer problematik. Föräldrarna beskriver att deras barn är mycket understimulerade och uttråkade på grund av att undervisningen ges på för låg nivå, går för långsamt fram och omfattar för mycket repetition, undervisningen är inte tillräckligt utmanande för dessa barn. Understimulans och uttråkning leder till att barnen tappar motivationen för skolan och i många fall utvecklar utmanande beteende i form av frustration, ilska, raseriutbrott, utåtagerande och stökighet. Som en följd av understimulans utvecklar barnen psykisk ohälsa, exempelvis skolångest, ledsenhet, depression och självmordstankar lyfts fram. Dessutom beskriver föräldrarna att barnen i en del fall har sociala svårigheter, bland annat på grund av att de intellektuellt ligger på en mycket högre nivå än sina jämnåriga. Andra problem som föräldrarna beskriver är problem med att läraren inte bemöter deras behov och önskemål. Lärarna känner inte till särbegåvning och vare sig vill eller vet hur de ska bemöta dessa familjer. Trots att föräldrarna lyft fram barnens behov av differentiering i form av mer utmaningar har föräldrarna inte fått gehör. Förutom detta finns det lärare som uppfattat kunniga och begåvade barn som ett hot. De vill inte tro att ett barn kan mer än dem själva.

D. Differentiering och berikning

Trots de problem som betonas, får en del av barnen ändå differentierad undervisning på olika sätt. Acceleration är ett sätt som använts för att berika undervisningen för dessa barn.

De accelerationsformer som föräldrarna beskriver är exempelvis att barnen får individuella läxor, svårare böcker i olika ämnen, enskild undervisning och eller smågruppsundervisning. En del av föräldrarna berättar också att deras barn fått göra ett årskurshopp, d.v.s. byta från sin vanliga årskurs till en högre årskurs, något som har varit mycket lyckat. För att få goda differentieringsmöjligheter i undervisningen har lärarens kunskap och förståelse en stor betydelse. De föräldrar som haft positiva erfarenheter inom denna aspekt har berättat att deras barn haft lärare som uppmärksammat och förstått vem i klassen som haft behov av svårare material. Lärare har också varit tillmötesgående och flexibla, och försökt anpassa undervisningen på olika sätt beroende på vad som fungerat bra för barnet. Lärarna har uppskattat barnet i stället för att se det som ett hot. Det framkommer att lärare och skolor har väldigt olika ingång till problem. Berikning kan också ske utanför skolan, och föräldrarna beskriver att deras barn berikats genom att föräldrarna t.ex. har läst mycket för dem eller avancerat läxorna för att göra det mer utmanande och intressant. Likasinnade kompisar är också en källa till berikning. Annat som belysts som berikningsfaktorer är distansundervisning, jobb inom sitt intresseområde samt att läsa avancerade böcker.

E. Brister och behov

Föräldrarna lyfter slutligen fram en del brister och behov gällande sina barns särbegåvning i relation till deras skolgång. Två viktiga faktorer som betonas är okunskap och resursbrist. Föräldrarna upplever att skola och lärare inte har kunskap om särbegåvning, och därför inte kunde förstå och bemöta på rätt sätt. Lärare har inte koll på särbegåvning och verkar inte heller ha läst in sig på ämnet trots att föräldrarna lyft upp det till diskussion. Därtill berättar föräldrarna att de själva inte heller känt till begreppet sedan tidigare, och att de säkerligen hade upptäckt särbegåvningen hos sina barn ifall de skulle ha förstått. Föräldrarna har förståelse för att arbetet med särbegåvade elever kräver mycket resurser, men att resurserna inte räcker till. Dessutom reflekterar föräldrarna kring att lärarna inte har tillräcklig utbildning för att själva hantera situationer med särbegåvade elever. Attityderna verkar också skilja sig bland lärare. Föräldrarna berättar att lärare inte trott på dem, och heller inte brytt sig trots uppmaningar. Föräldrarna har också erfarenhet av att barnen inte fått svårare böcker på grund av att lärarna ansett att de inte kunde ge böcker från högre årskurser med motiveringen att barnen kommer vara utan böcker när barnet sen börjar den årskursen.

Föräldrarna önskar att de skulle ha krävt mer av skolan, men att det varit otroligt tungt krävande på alla sätt och vis ändå. De har känt att lärarna uppfattat dem som jobbiga och

krävande föräldrar, och upplever att det är känsligt att som förälder säga till och stiga in i en lärares revir. Lärare har haft svårt att ta emot feedback. Föräldrarna betonar att de verkligen har behövt kämpa för sina rättigheter, vilket är orimligt. Föräldrarna önskar att lärarna skulle ha förstått och lyssnat, och att barnen skulle ha fått skipa obehövligen repetition och istället fått mer krävande material. En del reflekterar kring att särbegåvningen skulle ha varit bra att få skriftligt för att ha något att luta sig mot vid önskemål och uppmaningar om anpassningar i undervisningen. Föräldrarna hoppas på att det skulle utformas någon form av underlag eller styrdokument för särbegåvning för att skolor och lärare skulle ha ett påtagligt stöd för undervisningen. Föräldrarna betonar att det är viktigt att arbetet med särbegåvade elever inte hänger på endast en person, utan behöver ordnas i samarbete med flera parter. De föräldrar vars barn uppmärksammats från skolans sida först, önskar att de skulle ha reagerat på lärarnas uppmaningar genast och att de skulle ha läst på om särbegåvning tidigare och stimulerat sitt barn mer hemifrån. I övrigt finns ett behov av sammanhang och stöd utanför skolan både för särbegåvade barn och föräldrar till särbegåvade barn.

6. Diskussion

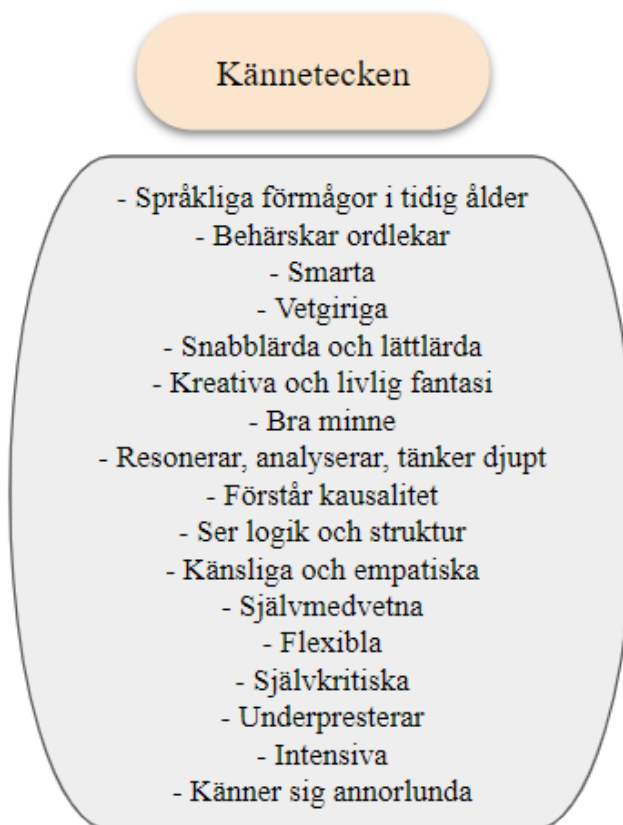
I följande kapitel kommer en diskussion föras med fokus på studiens resultat och metodologiska tillvägagångssätt. Kapitlet avslutas med att studien som helhet resumeras genom en konklusion där även förslag till fortsatt forskning lyfts fram.

6.1. Resultatdiskussion

Med denna studie ville jag belysa särskild begåvning genom att förtydliga hur särskild begåvning definieras och identifieras enligt tidigare teori och forskning, men framför allt genom att ta reda på hur föräldrar till särbegåvade barn upplever sitt barns situation i olika sammanhang, med fokus på barnets situation i skolan. Jag var således intresserad av att höra föräldrars tankar, vilket jag uppnått genom mina åtta kvalitativa intervjuer. Resultatet för studien visar i ett helhetsperspektiv att särskild begåvning är ett komplicerat fenomen som varken föräldrar eller lärare vet tillräckligt mycket om.

Särskild begåvning är viktigt att observera för att kunna hjälpa barnet i tid. Kunskap är en avgörande faktor för att upptäcka och identifiera särbegåvade barn. Även Liljedahl (2022) menar att kunskap är det som krävs för att bemöta särbegåvade barn. När hemmet eller skolan väl upptäckt särbegåvningen är följande steg att så fort som möjligt ge anpassningar enligt de behov som finns, eller också göra en utredning av barnets intelligens och förmågor via exempelvis skolpsykologen. För att upptäcka särbegåvning hos ett barn är det nödvändigt att känna till vilka kännetecken som är typiska hos särbegåvade. Bland de kännetecken som föräldrarna lyft fram hos sina särbegåvade barn finns det en del skillnader, men betydligt fler likheter. De kännetecken som de lyfter fram är också många, vilket Sims (2021) också redogör för och menar att särskild begåvning behöver ses som en samling egenskaper och kännetecken, där ingen enskild egenskap på egen hand är avgörande. Typiska kännetecken för särbegåvning som föräldrarna belyst presenteras i figuren nedan.

Figur 6. *Typiska kännetecken för särskild begåvning*

Ifall lärare inte upptäcker särbegåvade elever och således inte heller tillgodoser deras behov av stimulans och utmaning, berättar föräldrarna att de särbegåvade barnen blir understimulerade, uttråkade och tappar motivationen för skolan. Som en följd av understimulans poängterar föräldrarna utmanande beteende, som tar sig i uttryck både hemma och i skolan, vilket gör att det blir ett problem för även andra i barnets omgivning. Att de särbegåvade barnen har en högre intellektuell nivå än barn i samma ålder, beskriver föräldrarna som utmanande eftersom deras barn tänker, pratar och förstår saker på ett vuxnare sätt, vilket i många fall påverkar barnens sociala umgänge negativt. På grund av exempelvis understimulans och eller sociala svårigheter drabbas de särbegåvade barnen av psykisk ohälsa. Föräldrarnas berättelser korrelerar med Liljedahls (2018) beskrivning av hur särbegåvade barn sällan upptäcks, och därför blir understimulerade eller uppvisar bristande social förmåga. Dessutom belyser föräldrarna att lärarna inte bemött barnens behov och önskemål, vilket igen i sin tur lett till att de inte fått anpassningar, blivit understimulerade och mått dåligt.

Något som är karakteristiskt i föräldrarnas uttalanden, är att särbegåvningen i de flesta fall har

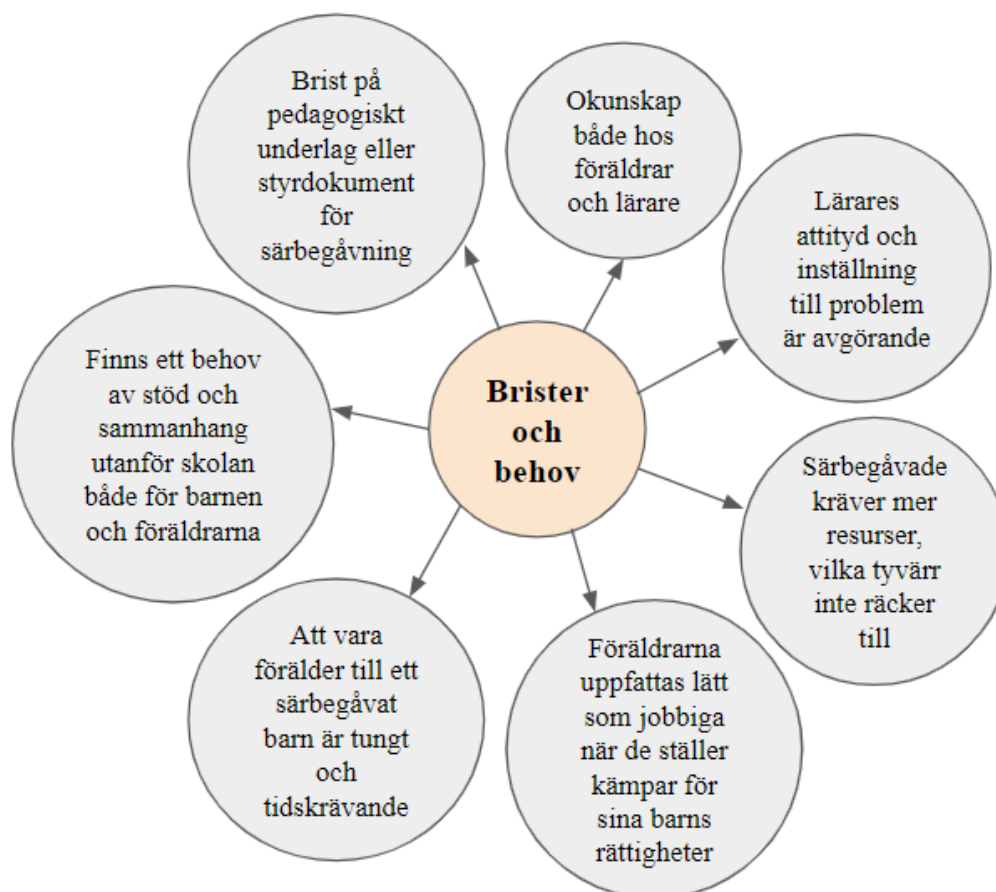
uppmärksammats som en följd av ett problem. Problem som exempelvis skolfrånvaro, understimulans, psykisk ohälsa, beteendevårigheter eller sociala problem. Det är alltså i första hand problemen i fråga som uppmärksammats, varpå antingen skolan eller föräldrarna har tagit kontakt för att komma fram till en lösning. Silverman (2016) beskriver att fokus i första hand behöver läggas på att hitta barnets styrkor, för att därefter ta tag i de svagheter och problem som barnet har. Det är betänkligt att ett problem behöver utvecklas för att en särbegåvad elev ska upptäckas i skolan. I stället borde lärare vara uppmärksamma på de förmågor och det tankesätt barnen påvisar i klassrummet, vilket dessvärre inte alltid är så lätt.

Differentiering och berikning i undervisningen är nödvändigt för särbegåvade för att främja lärande och utveckling hos dessa barn. En betydelsefull undervisningsmetod för särbegåvade elever som Liljedahl (2017) presenterar är ABC-modellen som står för acceleration, berikning och coaching. Föräldrarna beskriver att deras barn får såväl acceleration som berikning i skolan. De accelerationsformer som framkommer i intervjuerna är ämnesinnehåll och årskurshopp. Avancerat ämnesinnehåll ser lite olika ut bland informanternas redogörelser men bl.a. individuella läxor, svårare material, enskild- och eller smågruppsundervisning lyfts fram. Berikning får barnen genom den accelererade undervisningen, eller genom hemmets egna givande insatser. Däremot nämner föräldrarna inte begreppet coaching, men påpekar att lärarnas förståelse och bemötande varit avgörande för barnets lärande och utveckling, vilket skulle kunna förstås som coaching eftersom Liljedahl (2017) beskriver coaching som ett starkt, ambitiöst och kunnigt vuxenstöd som bidrar till acceleration och berikning samt hjälper eleven att må bra.

Vad gäller särskild begåvning och skola finns det ur ett föräldraperspektiv en rad olika brister, och följaktligen även behov. Dels önskar föräldrarna att det skulle finnas mer kunskap om särskild begåvning för att fler skulle uppmärksamma dessa elever, dels önskar föräldrarna att lärare skulle förhålla sig positivt och vara tillmötesgående kring de olika behov, önskemål och förslag som föräldrarna för fram. Föräldrarna berättar att det är mycket tungt och tidskrävande att behöva kämpa för sina barns rättigheter, och de upplever att skolan i många fall uppfattar dem som jobbiga när de gör det. Samtidigt är föräldrarna medvetna om att särbegåvade barn kräver mer resurser, vilka tyvärr inte räcker till i alla situationer. Föräldrarna uttrycker också ett behov av stöd utanför skolan, ett sammanhang där deras särbegåvade barn skulle få träffa likasinnade, men också ett sammanhang där föräldrarna själva skulle få tips och hjälpmedel. Slutligen betonar föräldrarna bristen på ett pedagogiskt underlag eller någon form av

styrdokument för särbegåvning som skolor och lärare skulle kunna få stöd från. Brister och behov som lyfts fram visualiseras i figuren nedan.

Figur 7. Föräldrarnas upplevelser av brister och behov i relation till särskild begåvning

6.2. Metoddiskussion

Det övergripande syftet med studien var att lyfta fram särskild begåvning med fokus på grundläggande utbildning. Jag ville dels ta reda på hur särskild begåvning definieras i tidigare litteratur och forskning, dels ta reda på hur tidigare litteratur och forskning beskriver att särskild begåvning identifieras i skolpraktiken. Främst ville jag studera hur föräldrar till särskilt begåvade barn upplever sitt barns särbegåvning i olika sammanhang, särskilt barnets situation i skolan.

Forskningsfrågorna utformade för att leva upp till syftet var följande tre:

1. Hur definieras särskild begåvning i tidigare forskning och litteratur?
2. Hur identifieras särskild begåvning i skolpraktiken?
3. Hur upplever föräldrar till särbegåvade barn barnets situation i olika sammanhang, särskilt i skolan?

Jag valde att besvara forskningsfrågorna på två olika sätt. De två första forskningsfrågorna om definition och identifikation besvarades teoretiskt i kapitel 2 med hjälp av tidigare forskning, och fungerade som underlag och bakgrund för min tredje och huvudsakliga forskningsfråga. Den tredje forskningsfrågan som behandlar föräldrars erfarenheter av särbegåvning besvarades empiriskt. Jag var alltså i första hand intresserad av att ta del av föräldrars tankar för att få fram hur de enligt sina egna erfarenheter uppfattar särskild begåvning i skola. Därför föll valet av metod på kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Dalen (2008) beskriver att en kvalitativ intervju är lämplig att använda för att få fram informanternas erfarenheter, tankar och känslor. Att jag använde mig av semistrukturerade intervjuer gjorde att jag kunde utgå ifrån min huvudsakliga forskningsfråga och tillhörande intervjuguide samtidigt som jag hade möjlighet att ställa följdfrågor, vilket gjorde att intervjun blev ett mycket givande samtal som bidrog till ett djupgående material. Under intervjuerna upplevde jag att informanterna var duktiga berättare, vilket gjorde att de ibland redogjorde för tre olika frågor samtidigt. Med tiden blev jag bättre på att anpassa frågornas ordningsföljd enligt det sätt som informanterna framställde sina tankar på. I efterhand skulle jag ha utelämnat några av frågorna eftersom de var många, en del av dem var inte tillräckligt väsentliga och intervjuerna blev ändå långa och berikande.

I takt med att intervjuerna genomfördes försökte jag transkribera materialet så fort som möjligt, vilket gjorde att jag fick förståelse för hur jag inför följande intervjuer skulle kunna förbättra mitt tillvägagångssätt som intervjuare. Mina intervjuer blev längre än vad jag hade förväntat mig, likaså mina utskrift. Intervjuerna tog i stora drag allt mellan en halvtimme och två timmar. Transkripten blev mellan 5 och 18 sidor, och totalt fick jag ett material på 80 sidor att analysera. Valet av ansats föll på tematisk analys. Tematisk analys används för att identifiera, analysera och tyda de mönster som hittas i kvalitativt datamaterial. (Braun & Clarke, 2022). Jag läste igenom materialet ett flertal gånger för att finna mönster i informanternas uttalanden. Därefter inledde jag en systematisk kodningsprocess för att identifiera teman. Mina teman upptäcktes på basis av både teori och empiri. Jag valde att

kombinera olika sätt att redovisa för mina teman, eftersom jag ansåg det som mest gynnsamt för resultatets tydliggörande. Det första temat som presenteras i resultatet redogörs för med hjälp av narrativa konstruktioner. De övriga temana är omfattande och därför indelade i olika underteman. Dessa teman valde jag att redogöra för mycket noggrant för att belysa materialets innehåll.

Jag anser att valet av metod och genomförande var ett bra alternativ med tanke på mitt syfte. Emellertid upplevde jag ändå att det fanns en del luckor i min metod. Fejes och Thornberg (2019) beskriver kvalitativa analyser som utmanande eftersom forskaren ska lyckas skapa mening ur en stor mängd data, något som jag själv upplevde. Därför vill jag delvis ifrågasätta mitt val av analysmetod och fråga mig ifall ett annat val av analys skulle ha varit mer lämpligt med tanke på mitt stora och omfattande material. Å andra sidan kunde jag hitta meningsfulla mönster i materialet, som blev väldigt berikande. Jag skulle också ha kunnat formulera min forskningsfråga mer specifikt för att avgränsa materialet bättre, men eftersom jag ville fånga upp föräldrars erfarenheter, upplevelser och tankar kring särskilt begåvade barn och skola, tror jag ändå mitt tillvägagångssätt var relevant.

För att hitta mina informanter valde jag att använda privata nätverk. Till en början upplevde jag att det var utmanande att hitta informanter, men till slut fick jag tag på fler informanter än vad jag från början hade tänkt. För att kunna delta i intervjun krävde jag att intervjupersonerna, föräldrarna, skulle ha ett särbegåvat barn i åldern 7–17 år som har fått eller får undervisning i skola inom ramen för grundläggande utbildningen, samt att särbegåvningen på något vis skulle vara konstaterad eller uppmärksammas utifrån. Först hade jag tänkt att kriteriet skulle vara att föräldrarnas barn skulle vara testade eller utredda för särbegåvning, men eftersom jag genom litteratur och forskning var medveten om att dessa barn sällan upptäcks, eller upptäcks men inte blir utredda, tog jag beslutet att inkludera såväl barn som blivit utredda som barn som inte blivit utredda men upptäckta utifrån, av exempelvis en lärare eller skolpsykolog. På så vis var det lättare att hitta informanter.

I min resultatredovisning valde jag att utelämna en del information för att trygga mina informanters anonymitet. All information som kan identifiera informanterna har utelämnats eller förändrats. Informanterna benämns som föräldrar eller informanter, och barnen benämns som barn eller hen. Jag valde också att inte skriva ut vilka citat som hör ihop med vilken informant. Däremot har min handledare fungerat som medbedömare av mitt anonymiserade

material och kontrollerat att mitt resultat och tillhörande citat är äkta, för att garantera resultatets trovärdighet.

6.3. Konklusion

Utgående från tidigare litteratur och forskning, men också med anledning av mitt personliga intresse för särskild begåvning ville jag veta mer om särbegåvade barn och elever baserat på föräldrars tankar. Jag visste tidigt vad jag ville studera, och när det väl var dags att hitta informanter för min studie blev jag tvungen att fundera i olika riktningar. Det krävdes en viss uthållighet i att hitta informanter, som till slut löste sig och plötsligt hade jag ett digert material, som stundvis var utmanande att tydliggöra. I efterhand är jag nöjd med att ha fått ett omfattande material eftersom det tillfört djup och givande kunskap.

Det går att konstatera att särskild begåvning visar sig som en kombination av ett flertal kännetecken. Särbegåvade elever kan ha utmärkande språkliga förmågor i tidig ålder, behärskar ordlekar, är smarta, vetgiriga, snabblärd, lättlärd och har ett gott minne. De är kreativa och har livlig fantasi. De har ett behov av och är duktiga på att resonera, analysera och tänka djupt. De är också duktiga på att förstå kausalitet och se logik och struktur. Därtill är de känsliga, empatiska, samt självmedvetna. Särbegåvning kan också visa sig som självkritik, underprestation, att de är intensiva eller känner sig annorlunda. Ifall särbegåvade barn inte får sitt behov av stimulans och utmaning uppfyllt kan de bli understimulerade, uttråkade och omotiverade, vilket kan leda till utmanande beteende och eller psykisk ohälsa. Sociala svårigheter kan också visa sig bland särbegåvade barn på grund av att deras intellektuella nivå är mycket högre än nivån hos jämnåriga.

Särbegåvade barn som haft pedagoger som upptäckt, bemött och tillgodosett dras behov har bidragit till en differentierad och berikande undervisning i form av acceleration så som avancerat ämnesinnehåll eller årskurshopp. Bör nämnas är att det krävs mycket resurser i arbetet med särbegåvade barn, resurser som inte alltid räcker till. Arbetet med särbegåvade kan vara utmanande och tidskrävande både för föräldrar och lärare. För att sammanfatta resultatet går det att dra slutsatsen att det behövs mer kunskap om särskild begåvning. Kunskap bidrar till att särbegåvade elever dels kan upptäckas, dels tillgodoses med rätt stöd. Goda attityder till att anpassa undervisningen enligt de behov som finns är också

betydelsefullt för att bemöta särbegåvade elever och deras föräldrar. Därtill finns det ett behov av stöd för särbegåvning utanför skolan, både för barn och föräldrar. Det skulle också vara nödvändigt att skola och utbildning skulle utforma någon form av pedagogiskt underlag eller styrdokument för särbegåvning, för att främja undervisningen för och arbetet med särbegåvade elever.

Med studiens resultat hoppas jag belysa särskild begåvning för att bidra till ökad medvetenhet. Resultaten som jag lagt fram och diskuterat, kan också vara till nytta för andra och stimulera och väcka nya frågor för fortsatt forskning. Det finns ännu mycket forskning som skulle kunna göras inom särskild begåvning. Exempelvis kunde framtida forskning ta fram en gedigen begreppsdefinition för särskild begåvning, eller presentera vilka riktlinjer som ska följas för att identifiera och kartlägga särskild begåvning i skolan. Jag upplever att det finns ett stort behov av ett konkret underlag och material för utbildning och undervisning. Lärare borde få tydliga och påtagliga riktlinjer för att upptäcka, identifiera och arbeta med särskilt begåvade elever.

Litteraturförteckning

Alvesson, M. (2011). *Intervjuer – genomförande, tolkning och reflexivitet*. Liber AB.

Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis a practical guide*. Sage publications.

Brevik, M. L. & Gunnulfson E. A. (2016). Differensiert undervisning for høytpresterende elever med stort læringspotensial. *Acta Didactica Norge*, 10(2), 212-234.

<https://doi.org/10.5617/adno.2554>

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Liber

Dalen, M., Kärnekull, B., & Kärnekull, E. (2008). *Intervju som metod*. Gleerups Utbildning AB.

Fejes, A. & Thornberg, R. (2009). Handbok i kvalitativ analys. Dahlgren, L. O. & Johansson, K. (red.). *Fenomenografi*. Liber AB.

Fejes, A. & Thornberg, R. (2019). Handbok i kvalitativ analys. Upplaga 3. Thornberg, R. & Forslund Frykedal, K. (red.), *Grundad teori*. Liber AB.

Fejes, A. & Thornberg, R. (2019). Handbok i kvalitativ analys. Upplaga 3. Thornberg, R. & Fejes, A. (red.), *Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier*. Liber AB.

Jokstad, S. M. & Hagenes, T. (2020). Elever med stort læringspotensial – en kunnskaps- og holdningsutfordring?. *Fra barnehage til voksenliv. Utdanning, didaktikk og verdi*. Novus forlag. <https://doi.org/10.52145/DWJX8017>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitative forskningsintervjun*. Studentlitteratur.

Lagen om grundläggande utbildning 628/1998.

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>

Lie, B. (2017). *Särbegåvade barn - i förskoleålder*. Studentlitteratur AB.

Liljedahl, M. (2017). *Särskilt begåvade elever - Pedagogens utmaning och möjlighet*. Gothia Fortbildning AB.

Liljedahl, M. (2018). *Särskilt begåvade barn - Förskolans utmaning och möjlighet*. Gothia Fortbildning AB.

Liljedahl, M. (2022) *Pedagogiskt ABC för särskilt begåvade elever*. Gothia kompetens AB.

Lüftenegger, M., Kollmayer, M., Bergsmann, E., Jöstl, G., Spiel, C. & Schober, B. (2015). Mathematically gifted students and high achievement: the role of motivation and classroom structure. *Taylor & Francis Online*, 26(2), 227-243.

<https://doi.org/10.1080/13598139.2015.1095075>

Magnússon, G. & Sims, C. (2021). Inkludering och särskild begåvning. Förutsättningar och dilemman i rådgivande policydokument. *Utbildning & Demokrati*, 30(1), 97-118. <https://doi.org/10.48059/uod.v30i1.1553>

Maker, J. C. (2020). Identifying Exceptional Talent in Science, Technology, Engineering, and Mathematics: Increasing Diversity and Assessing Creative Problem-Solving. *Journal of Advanced Academics*, 31(3), 161-210. <https://doi.org/10.1177/1932202X20918203>

Mönks, F. & Ypenburg, I. (2009). *Att se och möta begåvade barn - en vägledning för lärare och föräldrar*. Stockholm: Natur & Kultur.

Nordlund, J. (2022). *Särskild begåvning. En systematisk litteraturstudie om identifikation och bemötande av särskilt begåvade barn*. Kandidatavhandling. Vasa: Åbo Akademi.

Persson, R. S. (2014). Särbegåvning: Ett differentierat fenomen med sociala konsekvenser. *Socialmedicinsk Tidsskrift*, 91(2), 139-151. ISSN 0037-833X.

Riksdagens justitieombudsman. (u.å.) *Vilka är barnets rättigheter?*

<https://www.oikeusiamies.fi/sv/web/lasten-ja-nuorten-sivut/vilka-ar-barnets-rattigheter->

Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteori till fältstudier*. Liber AB.

Rädda barnen. (u.å.) *Barnkonventionen – fullständig version*. Hämtad från:
<https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/skolmaterial/barnkonventionen/hela-barnkonventionen/>

Silverman, L. (2016). *Särskilt begåvade barn*. Natur & Kultur Akademisk.

Sims, C. (2021). *Särskild begåvning i praktik och forskning*. Studentlitteratur AB.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur.

Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur.

Ziegler, A. (2010). *Högt begåvade barn*. Norstedts.

Bilagor

Bilaga 1 – Informationsbrev

Hej! Mitt namn är Jenna Nordlund. Jag studerar till klasslärare vid Åbo Akademi och skriver min magisteravhandling i pedagogik om särskild begåvning. Det övergripande syftet med studien är att skapa tydlighet kring särbegåvning. Jag vill ta reda på hur särbegåvning definieras i teorin, samt hur man fastställer särbegåvning hos ett barn i skolpraktiken. Framst vill jag ta reda på hur *föräldrar till särbegåvade barn upplever sitt barns särbegåvning i olika sammanhang*, särskilt barnets situation i skolan. Jag vill belysa temat särskild begåvning för att främja alla barns rätt till lärande och utveckling i skolan.

Datainsamlingen kommer att göras genom intervjuer med föräldrar till särbegåvade barn. För att kunna delta i intervju behöver intervjupersonerna, d.v.s. föräldrarna, ha ett särbegåvat barn i åldern 7-17 år som har fått eller får undervisning i skola inom ramen för grundläggande utbildning. Därtill behöver särbegåvningen vara konstaterad genom en pedagogisk utredning, eller på något sätt vara uppmärksammas utifrån av t.ex. en lärare eller skolpsykolog.

Tanken är att intervjuerna utförs under februari månad 2023. Intervjuerna genomförs främst ansikte mot ansikte, men kan också genomföras elektroniskt via t.ex. Zoom. Intervjuerna kommer att spelas in med det syfte att jag kommer transkribera och analysera materialet i efterhand för att få en så bred förståelse som möjligt. Inspelningarna lagras fram till att min magisteravhandling är godkänd, efter det raderas inspelningarna. Forskningsetiska regler följs hela tiden. Intervjuerna kommer att vara helt anonyma och materialet kommer att behandlas konfidentiellt. Barnets hemkommun eller skolans namn kommer inte heller att nämnas. Jag och min handledare Ria Heilä-Ylikallio är den enda som kommer ha tillgång till materialet. Övriga personer kommer endast ha tillgång till anonymiserade transskript. Du har när som helst rätt att avbryta intervjun, utan påföljd.

Jag strävar efter ett berikande samtal, men intervjufrågorna bifogas innan intervjun så att du som intervjuperson ska få en helhetsbild av intervjun. I intervjun ställs frågor om barnets särbegåvning, i relation till hem och skola. Du behöver inte besvara frågorna på förhand eller förbereda dig på något sätt. *Tusen tack för att du ställer upp. Ifall du har frågor är det bara*

att höra av sig till mig eller min handledare Ria Heilä-Ylikallio.

Jenna Nordlund

Åbo Akademi, Fakulteten för pedagogik och
välfärdsstudier

jenna.nordlund@abo.fi

Ria Heilä-Ylikallio

Åbo Akademi, Fakulteten för pedagogik och
välfärdsstudier

ria.heila-ylikallio@abo.fi

Bilaga 2 – Intervjufrågor

Barnets personlighet

- Hur gammalt är ditt barn och vilken årskurs går barnet i?
- Hur upplever du ditt barn? *Personlighet, beteende, språk, utveckling*
- När och hur förstod du själv att ditt barn är särbegåvat?
- Upplever du att ditt barn själv är medvetet om sin begåvning? *På vilket sätt?*

Barnet och hemmet

- Hur beter sig barnet hemma?
- Vad brukar ditt barn ägna sig åt hemma?
- Märker du signifikanta skillnader hos barnet hemma och utanför hemmet?
- Kan du berätta något om barnets uppväxt?

Barnet och skolan

- Hur förstod pedagogerna på skolan att ditt barn är särbegåvat?
- Upplever du att ditt barn är särbegåvat inom ett specifikt ämne? / Vilken typ av begåvning har du uppfattat hos ditt barn?
- Hur upplever du att barnet trivs i skolan?
- Hurdan stimulans, utmaning och differentiering får ditt barn i skolan?
- Upplever du att skolan har gett tillräckligt stöd eller anser du att de kunde ge mer/bättre? *Hur?*
- Har ni stött på problem i skolan på grund av ditt barns särbegåvning? *Vilka?*

Övrigt

- Ser du särbegåvningen som en utmaning eller möjlighet?
- Vad hade du gett för råd till dig själv angående särbegåvning/ditt barns särbegåvning ifall du hade vetat allt det som du vet nu?
- Vilket stöd önskar du att ni hade fått?
- Finns det något som du vill tillägga eller berätta (mer) om?